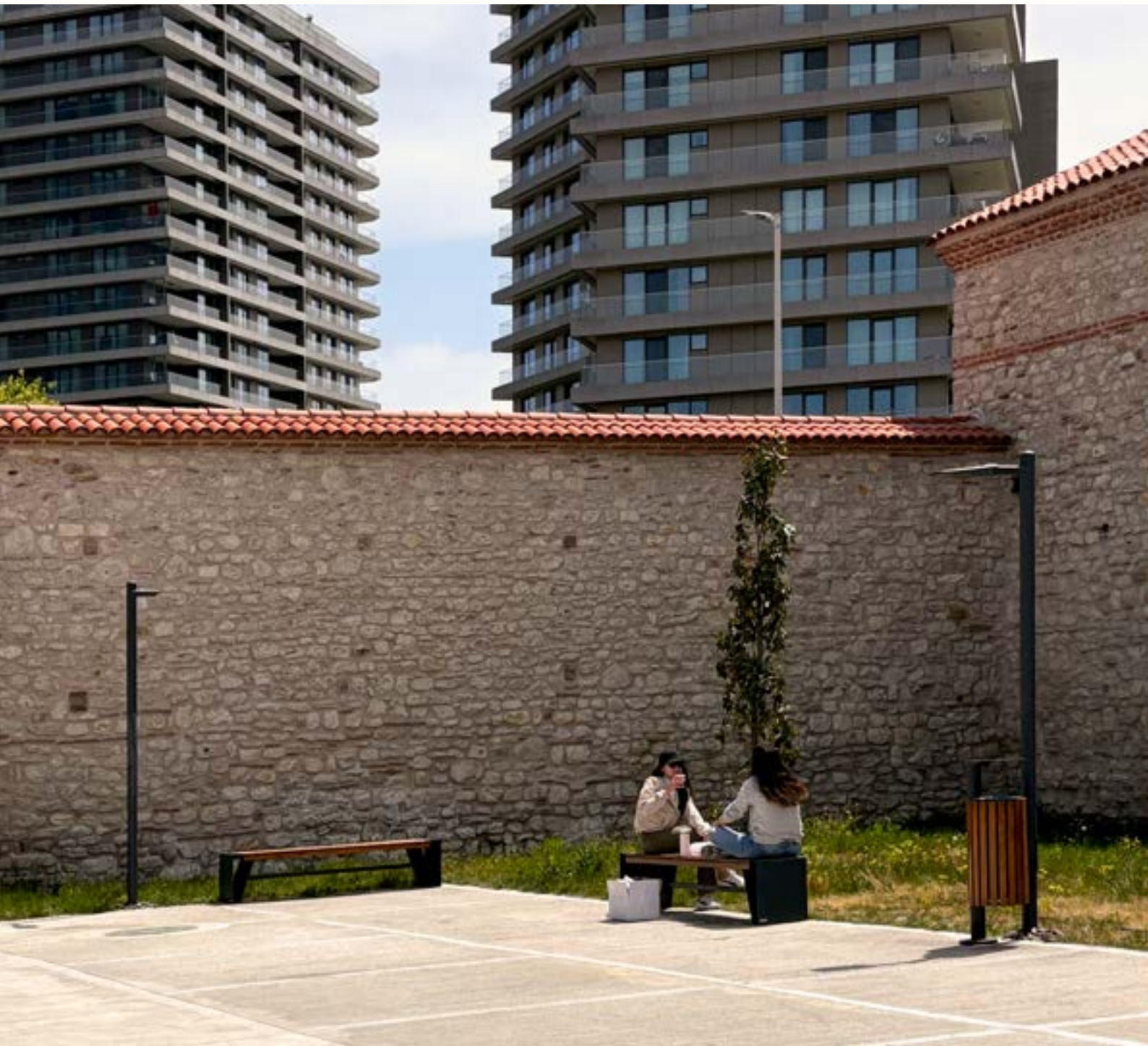
MAYIS-2025

KENT GÜNDEMİ ARAŞTIRMALARI

İstanbul Planlama Ajansı | İBB MİRAS

Kültürel Mirasın Kamusal Mekâna Dönüşümü:
İstanbul'da Yeniden İşlevlendirilen Kültürel Miras Alanlarının Kentsel Yaşam Üzerine Etkisi

Yayın Yönetimi ve İdari Koordinasyon
İstanbul Planlama Ajansı

İçerik Sorumluları
Büşra Mungan, Özge Tekçe Demirkol

Hazırlayan
Büşra Mungan, Özge Tekçe Demirkol, Dr. Seren Özkaya

Katkı Sunanlar
Prof. Dr. İclal Dinçer, Prof. Dr. Kerem Koramaz, Ece Nur Akman, Elanur Demir, İBB Miras Ekibi; Merve Gedik, Çağrı Akbulut, Elif Sağdıç Talaz, Emel Sarıoğlu, Güler Emektar, Özge Altuntaş, Songül Çelik

Redaksiyon
Ali Servet Etkin

Tasarım Konsepti ve Yayın Kimliği
İPA İletişim Şefliği

Mayıs 2025

ISBN: 978-625-6762-73-2
İstanbul Büyükşehir Belediye iştiraki Kültür A.Ş. yayınıdır.

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ 1
GİRİŞ 3
YÖNTEM 5
KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE YENİDEN KULLANIMI 6
Kültürel Mirasın Korunması Çerçevesinde Uluslararası Sözleşmeler ve Ulusal Mevzuat 6
Uluslararası Sözleşmeler 7
Ulusal Sözleşmeler ve Mevzuatlar 9
KÜLTÜREL MİRAS ALANLARINDAN KAMUSAL MEKÂNLARA 12
TARİHİ YAPILARLA YENİDEN BULUŞMAK: İBB MİRAS DENEYİMLERİ ÜZERİNDEN KAMUSAL MEKÂN ÜRETİMİ 14
Müze Gazhane (Hasanpaşa Gazhanesi) 18
Bulgur Palas 19
Beykoz Çubuklu Silolar 19
Artistanbul Feshane 20
Ataköy (Bakırköy) Baruthanesi 21
GEÇMİŞLE BUGÜN ARASINDA: DENEYİMLER VE ALGILAR 24
Endüstriyel Kalıntıdan Yaşayan Alanlara 25
Ticarileştirmeye Karşı Kamusal Mekan Direnci 29
Kültürel Mirasın Gündelik Yüzü: Miras Alanlarında Kadın ve Çocuk Deneyimi 30
Gündelik Hayatın İçinde Bir Durak 32
İkinci Ev Hissiyle Mekânda Kurulan Aidiyet 36
Geçmişin İzinde Sanat: Miras Alanlarının Kültür ve Sanat Mekânlarına Dönüşümü 38
İSTANBUL'UN YENİDEN CANLANDIRILAN DİĞER TARİHİ MEKÂNLARI 42
Büyükada Taş Mektep 42
Yedikule Gazhanesi 42
Botter Apartmanı (Casa Botter) 43
Haliç Sanat 44
Cendere Sanat 45
Anadolu Hisarı 46
Kara Surları 47
Metrohan 48
Yerebatan Sarnıcı 49
SONUÇ 50

YÖNETİCİ ÖZETİ

İstanbul, tarihsel katmanları ve zengin kültürel birikimiyle büyük bir miras potansiyeline sahip olmakla birlikte, bu mirasın yalnızca korunması değil; kent yaşamına entegre edilerek işlevsel, erişilebilir ve toplumsal fayda üreten alanlara dönüştürülmesi, hem kültürel süreklilik hem de kamusal yaşamın niteliği açısından kritik öneme sahiptir. Yoğun yapılaşma ve kentleşme baskısı, özellikle erişilebilir ve kapsayıcı kamusal alanlara duyulan ihtiyacı her zamankinden daha görünür kılmaktadır. Tarihsel katmanları zengin ve sürekli dönüşüm içinde olan İstanbul'da, kültürel miras alanlarının kamusal yaşama katılması, kentin hem siluetinde hem de sosyal ve kültürel dokusunda önemli dönüşümler yaratmaktadır.

Kültürel miras alanlarının yeniden işlevlendirilmesi kültürel mirasın yalnızca korunmasının yanında, kentlilerin gündelik yaşamında aktif rol oynayan, sosyal kapsayıcılığı teşvik eden yaşamsal mekânlara dönüşümünü sağlamaktadır. Böylece, koruma ve yeniden işlevlendirme süreçleri, fiziksel bir müdahalenin ötesine geçerek toplumsal yaşama entegre olmuş çok işlevli kamusal alanların üretimine katkı sunmaktadır. Bu kapsamda hazırlanan "Kültürel Mirasın Kamusal Mekâna Dönüşümü: İstanbul'da Yeniden İşlevlendirilen Kültürel Miras Alanlarının Kentsel Yaşam Üzerine Etkisi" başlıklı araştırma raporu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Miras tarafından yürütülen yeniden işlevlendirme uygulamalarını ele almakta ve kullanıcı deneyimlerine odaklanmaktadır. Araştırma; derinlemesine görüşmeler ve uzman katkıları aracılığıyla, kültürel miras alanlarının kamusal yaşamdaki yerini çok boyutlu olarak incelemektedir.

Araştırma kapsamında yürütülen saha görüşmeleri ve gözlemler doğrultusunda öne çıkan temel bulgular şu şekildedir:

- **Kamusal mekânlar, ayrıcalıklı tüketim eksenli özelleştirmelere karşı güçlü bir toplumsal duruşun ifadesidir.**

  Kültürel miras alanlarının halkın kullanımına açık, ekonomik olarak erişilebilir ve kapsayıcı nitelikte düzenlenmesi; farklı sosyo-ekonomik grupların bu alanlardan eşit şekilde yararlanmasını sağlamaktadır. Bu tür mekânlar yalnızca üst gelir gruplarına hitap eden bir anlayışla değil, tüm kullanıcılara açık olacak şekilde kamusal bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu yönüyle, kültürel miras alanları yalnızca belirli gruplara hitap eden ayrıcalıklı mekânlar olarak değil; gündelik yaşamın doğal bir parçası olarak kurgulanmıştır.

- **Güvensiz ve tekinsiz olarak algılanan bu alanlar, artık insanların kendini güvende hissettiği, zaman geçirmekten keyif aldığı kamusal mekânlara evriliyor.**

  Zaman içerisinde işlevlerini yitirmeleri sebebiyle terkedilmişlikle anılan yapılar, kamusal yaşamın yeni adresi haline gelmiştir. Bu dönüşüm, yalnızca mekanların kendisinde değil, mahalle sakinlerinin mekana dair algılarında da köklü değişimler meydana getirmiş, böylelikle mekan çevresindeki mahalleleri sosyal anlamda canlandırmıştır.

- **Yeniden işlevlendirilen kültürel miras alanları, farklı toplumsal grupları bir araya getiren kapsayıcı mekânlar olarak kamusal alanın demokratikleşmesine katkı sağlıyor.**

  Her yaş grubundan ve her ekonomik seviyeden İstanbulluların güvenli, erişilebilir ve anlamlı alanlar olarak gördüğü bu miras mekânları, sosyal adaletin, kültürel katılımın ve kent hakkının fiziksel karşılığı haline gelmektedir.

- **Miras alanlarının geçmişten gelen dokusu, fiziksel özellikleri, ortamın ferah olması, kullanıcıları bu alanlara çeken en önemli nedenlerin başında geliyor. Her 10 İstanbulludan yaklaşık 8'i bu alanların kentin kültürel mirasını koruma konusunda son derece etkili olduğunu düşünüyor.**

  İstanbul Barometresi verilerine göre ise Yerebatan Sarnıcı, Anadolu Hisarı, ArtİstanbulFeshane, Gülhane Sanat ve İstanbul Sanat Müzesi (Haliç Tersanesi), İstanbullular tarafından en çok ziyaret edilen beş miras noktası olarak öne çıkmaktadır.

- **Dönüşüm yalnızca mekanların kendisinde değil, mahalle sakinlerinin mekana dair algılarında da köklü değişimler meydana getirerek, mekan çevresindeki mahalleleri sosyal anlamda canlandırıyor.**

  Kültürel miras alanlarının yalnızca tarihî ya da turistik yapılar olarak değil; günlük yaşamın içinde nefes alınan, sosyalleşilen ve üretken olunabilen alanlar olarak deneyimlendiği ortaya çıkmaktadır. Bu alanlar, İstanbulluların %52'si tarafından sergi, konser, atölye gibi kültürel etkinliklere katılma; %30'u tarafından çocuklarıyla arkadaşlarıyla vakit geçirip sosyalleşme; %20'si tarafından ise merak uyandırdığı için ziyaret edilmektedir.

- **Kentsel yaşamın hızla değişen dinamikleri içinde kültürel miras alanları, kadınlar ve çocuklarca aktif biçimde deneyimlenen, gündelik yaşamın bir parçası hâline gelen kapsayıcı kamusal mekânlara dönüşüyor.**

  İstanbul'daki kültürel miras alanlarının yeniden işlevlendirilmesi özellikle kadınlar ve çocuklar için daha kapsayıcı, güvenli ve erişilebilir kamusal mekânların yaratılmasında önemli rol oynamıştır. Kadınların bu alanları sosyalleşme, dinlenme, çocuklarıyla vakit geçirme ve dayanışma kurma amacıyla benimsediği ortaya çıkmıştır. Yeniden düzenlenen bu mekânlar, kadınların kent yaşamında görünürlüğünü artırmakta; çocuklar içinse güvenli oyun ve etkileşim alanları sunarak mahalle ölçeğinde toplumsal bağları güçlendirmektedir.

- **Her 10 İstanbulludan yaklaşık 8'i İBB Miras tarafından hayata geçirilen restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmalarının kentte aidiyet duygusunu güçlendirdiğini ifade ediyor.**

  Kültürel miras alanları sadece birer "tarihî yapı" değil, aynı zamanda aidiyet hissinin güçlendiği, topluluk duygusunun geliştiği, sosyal ilişkilerin kurulduğu yerlerdir. Bu kamusal alanlar, zamanla bireysel hafızaların yer tuttuğu, toplumsal aidiyetin pekiştiği ve ortak yaşam deneyimlerinin üretildiği merkezlere dönüşmüştür. Bu mekanlar topluluk duygusunun gelişmesine katkı sunmakta, sosyal ilişkilerin kurulup sürdürüldüğü mekânlara evrilmektedir.

KENT GÜNDEMİ ARAŞTIRMALARI / MAYIS 2025

GİRİŞ

Kamusal mekânlar; şehirlerin sosyal, kültürel ve ekonomik dokusunun temel unsurlarıdır. Bu alanlar, kamusal kullanımla birlikte fiziksel bir mekân olmanın ötesine geçerek toplumsal ilişkilerin, kültürel etkileşimlerin ve günlük yaşamın şekillendiği müşterek alanlara dönüşürler. Kentlerin kimliği, kolektif deneyimlerin yaşandığı bu alanlarda meydana gelen sosyal etkileşimler ve kültürel alışverişlerle biçimlenir.

Zaman içinde değişen ihtiyaçlar, toplumsal dönüşümler ve kentleşme süreçleriyle birlikte işlevlerini yitirerek atıl duruma düşen kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmesi, tarihî ve kültürel değerlerin korunmasını sağlamanın yanında şehrin dinamik ihtiyaçlarına cevap verecek yeni kamusal mekânların şehre kazandırılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Kültür varlıklarını, yalnızca korunması gereken eski yapılar olarak görmek, onları anlamlı kılan toplumsal, tarihsel ve kültürel bağlamı eksik bırakır. İstanbul, bu bağlamın yoğun biçimde hissedildiği şehirlerden biridir. Dolayısıyla İstanbul'da hayata geçirilen koruma çalışmalarının, bir yapının ya da miras alanın yaşam döngüsüne sürdürülebilirlik katması ve günümüz kent hayatı içinde yeni bir anlam kazanmasına aracılık etmesi büyük bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda kültürel miras alanlarının kamusal bir anlayışla yeniden şehre kazandırılması, sadece estetik ve fonksiyonel bir dönüşüm değil, bir bakıma kentin ve kent hayatının da yeniden inşasıdır.

2019 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Varlıkları Dairesi Başkanlığı altında kurulan İBB Miras, kültürel mirasa yaklaşım politikalarını belirlerken koruma kadar yeniden işlevlendirmeyi de esas almıştır. İBB Miras çalışmalarında dönüşüm süreçlerinde evrensel koruma ilkeleri göz önünde bulundurularak özgün mimari detaylar, tarihsel izler ve kültürel bağlam korunurken; yeni işlevler, tüm bu unsurlarla uyumlu bir biçimde harmanlanmaktadır.

İBB Miras'ın 2019-2025 yılları arasında koruma altına alıp kamusal mekânlar olarak kent hayatına kazandırdığı kültür varlıkları, temsil ettikleri hafızayı bugünkü kent hayatı içinde yaşanabilir kılarken farklı deneyimlere alan açan yeni işlevleriyle de artık kentin yaşayan öznelerine dönüşmüşlerdir.

Artİstanbul Feshane, Müze Gazhane, Baruthane, Bulgur Palas ve Çubuklu Silolar gibi örnekler üzerinden kültür varlıklarının kamusal bir yaşam alanı olarak kente ve kent hayatına etkilerini kayıt altına alan "Kültürel Mirasın Kamusal Mekâna Dönüşümü: İstanbul'da Yeniden İşlevlendirilen Kültürel Miras Alanlarının Kentsel Yaşam Üzerine Etkisi" başlıklı araştırma raporu; söz konusu kültür varlıklarının, 6 yıl öncesine kadar kendi haline terk edilmiş yapılarken bugün her birinin kent hayatı içinde üstlendiği yeni bir rol, sunduğu yeni bir potansiyel ve yepyeni bir etki alanı olduğunu göstermektedir.

Kültürel miras alanlarının kamusal yaşama sunduğu kazanımları, kullanıcı deneyimleri üzerinden çok yönlü olarak inceleyen araştırmanın bulguları; sosyal etkileşimi artıran, kültür sanatı bir kent hakkı olarak farklı kesimler için erişilebilir kılan ve bireysel gelişimi teşvik eden bu yaşam alanlarının, toplumu birleştirme ve dönüştürme etkisine sahip olduklarını göstermektedir. 7'ten 77'ye tüm İstanbullulara eşit olarak sunulan sergiler, konserler, festivaller, söyleşiler, atölyeler, kütüphaneler, çalışma ve yeme-içme alanlarıyla İstanbul'un sosyal, ekonomik, kültürel ve mekânsal çeşitliliği artmış; milyonlarca kent sakininin şehri kullanma ve yaşama pratiği zenginleşmiştir.

İstanbul'un hafızasının, kimliğinin ve sürekliliğinin en önemli taşıyıcıları olan ancak günümüze çoğunlukla metruk bir halde ulaşan kültür varlıklarının koruma altına alınarak yeniden günlük hayatımızın bir parçası haline gelmesi, kent sakinlerini hem fiziksel hem de duygusal bir "iyileşme" hikâyesine ortak etmiş; bu sayede İstanbulluların yaşadıkları şehirle kurduğu aidiyet bağı da güçlenmiştir.

İBB Miras tarafından yeni yaşam alanları olarak kent hayatına dâhil edilen kültür varlıklarıyla birlikte kolektif yaşam kalitesi artmış; İstanbul, bugün çok daha dinamik, daha adil ve sürdürülebilir bir şehir olmuştur.

İBB Miras'ın kültürel miras alanlarında hayata geçirdiği bütüncül koruma ve yaşatma modeli; kamusallığı önceleyen, demokratikleşmiş kent politikaları açısından da örnek teşkil etmektedir.

Saygılarımla,

Oktay Özel
İBB Genel Sekreter Yardımcısı

YÖNTEM

"Kültürel Mirasın Kamusal Mekâna Dönüşümü: İstanbul'da Yeniden İşlevlendirilen Kültürel Miras Alanlarının Kentsel Yaşam Üzerine Etkisi" başlıklı bu araştırma, İstanbul'da yer alan tarihi endüstri ve kültürel miras yapılarının yeniden işlevlendirme yoluyla kamusal mekâna dönüşümünü incelemektedir. Bu kapsamda farklı kullanıcı profillerine ev sahipliği yapmaları ve sosyal çeşitliliğe olanak tanımaları sebebiyle ArtİstanbulFeshane, Müze Gazhane, Baruthane, Bulgur Palas ve Beykoz Çubuklu Silolar örneklem alanlar olarak seçilmiştir. Özellikle öğrenciler, kadınlar, çocuklar ve farklı yaş gruplarından bireylerin bu alanları aktif olarak kullanıyor olması, mekânların toplumsal işlevlerini ve kamusal niteliğini gözlemlemek açısından önemli bir zemin sunmuştur.

Araştırmada, nitel veri toplama yöntemi olan yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılmıştır. Görüşmeciler, söz konusu alanları bizzat ziyaret ederek deneyimlemiş bireyler arasından seçilmiştir. 04–13 Mayıs 2025 tarihleri arasında 46 kişiyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme saatleri, mekan temsilcilerinden önceden alınan bilgilere göre en yoğun zaman dilimlerine göre belirlenmiştir. Görüşmecilerin kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri amacıyla ses kaydı alınmamış, bunun yerine görüşmeler sırasında alınan el yazısı notları kullanılmıştır.

Görüşmeler üç ana temaya göre yapılandırılmıştır. İlk bölümde, kullanıcı profili tanımlanmıştır. Görüşmeciler yaş aralıkları, öğrenim durumları ve mesleki yoğunluklarına göre gruplandırılmış; böylece mekânı hangi sosyodemografik özelliklerle deneyimledikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, yeniden işlevlendirme sonrasında ortaya çıkan yeni duruma ilişkin kullanıcı memnuniyeti değerlendirilmiştir. Görüşmecilere, mekânın erişilebilirliği, fiziksel düzenlemeleri, kullanım kolaylığı, sosyal etkileşim olanakları gibi başlıklarda açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise kullanıcıların, yeniden işlevlendirilen yapıya dair kişisel deneyimleri ve algıları sorgulanmıştır. Bu kapsamda, yapının özgün mekânsal özelliklerinin korunup korunmadığı, yeni işlevlerin mekânın genel karakteriyle nasıl bütünleştiği ve tüm bu dönüşümün kullanıcılar üzerindeki algısal etkileri değerlendirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler çerçevesinde, görüşme bulgularını derinleştirmek ve mekânsal dönüşümün somut etkilerini ortaya koymak amacıyla, yeniden işlevlendirilen alanların dönüşüm öncesi ve sonrası görselleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Fotoğraflar, yalnızca fiziksel müdahalelerin belgelenmesi açısından değil; aynı zamanda mekânın zaman içindeki sosyo-mekânsal evrimini görünür kılmak açısından da önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, sadece sözlü anlatılara odaklanmadan, görsel veriler üzerinden de kamusal mekânın dönüşüm dinamikleri analiz edilmiştir.

Nitel araştırma yöntemine ek olarak İPA tarafından aylık olarak CATI yöntemiyle hazırlanan İstanbul Barometresi'ndeki sorulara yer verilmiştir. İstanbul Barometresi Nisan 2025 Raporu, 22-29 Nisan 2025 tarihleri arasında 752 İstanbul sakini ile telefon üzerinden görüşülerek hazırlanmıştır. Elde edilen veriler, kültürel miras kapsamında değerlendirilen yapıların yeniden işlevlendirilmesinin, kamusal mekân niteliği kazanması sürecinde ne ölçüde etkili olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma, bu yönüyle, restorasyon ve dönüşüm projelerinde benimsenebilecek kullanıcı odaklı yaklaşımlara katkı sağlamayı hedeflemektedir.

KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE YENİDEN KULLANIMI

Kültürel miras, toplumun kimliğini oluşturan, geçmişin izlerini taşıyan ve hem bugünkü yaşamımıza yön veren hem de gelecek kuşaklara aktarılması gereken unsurlar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak kültürel miras bir topluluğun tarihini, inançlarını, sanatını, yaşam biçimini ve toplumsal yapısını yansıtmaktadır.[1] Kültürel mirasın, toplum için önemli değer olan "emanet" kavramıyla özdeşleştirilerek içerdiği tüm değerleriyle birlikte gelecek nesillere aktarılması ise toplumsal bir görev olarak değerlendirilmektedir.[2]

Kültürel miras, genel olarak somut ve somut olmayan miras olmak üzere iki ana başlıkta incelenmektedir. Somut kültürel miras; tarihi yapılar, anıtlar, arkeolojik alanlar, müzeler, sanat eserleri, kent dokuları ve çeşitli geleneksel üretim araçları gibi unsurları içeren, toplumların tarihsel ve kültürel birikim izlerini taşıyan, fiziksel varlığa sahip kültürel değerlerdir.[3] Somut olmayan kültürel miras ise sözlü gelenekler, sahne sanatları, ritüeller, geleneksel el sanatları gibi birçok yaşayan değer göz önünde bulundurulduğunda fiziksel olmayan bilgi, beceri, ifade biçimi ve uygulamaların bütünüdür.[4]

Kültürel mirasın bir diğer önemli parçası olan endüstri miras alanları ise gerçekleşen yaşam biçimleri, sosyal ilişkiler ve yapısal özellikleri ile kültürel miras kapsamında yer almaktadır. Bu kapsamda, endüstri mirası ilk olarak 1955 yılında "endüstri arkeolojisi"[5] terimiyle ortaya çıkmıştır. Endüstriyel miras, kültürel mirasın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmekte ve bu yapıların korunarak yeniden işlevlendirilmesi, hem tarihsel değerlerinin korunması hem de kentle bütünleşik bir şekilde yeniden yaşatılmaları bakımından önem taşımaktadır. Bu endüstri miras alanları; binalar ve makineler, atölyeler, değirmenler ve fabrikalar, madenler ve işleme ve rafine etme alanları, depolar ve mağazalar, enerjinin üretildiği, iletildiği ve kullanıldığı yerler gibi endüstriyle ilgili sosyal faaliyetler için kullanılan yerlerden oluşmaktadır.

Kültürel Mirasın Korunması Çerçevesinde Uluslararası Sözleşmeler ve Ulusal Mevzuat

Koruma kavramı; toplumların geçmişte sosyal, ekonomik yapısını ve kültürel değerlerini yansıtan fiziksel yapının, zamanla yaşanan değişim sürecinde yok olmasını engellemeyi ve kent içinde yaşayanlar ile bütünleşik bir biçimde varlığını sürdürmesini amaçlamaktadır. Bu nedenle, koruma eylemi, geçmişi ve geleceği kapsayacak şekilde "**yaşatmak**" eylemi olarak da tanımlanmaktadır.[6] Ancak, koruma kavramı zaman içerisinde farklı tanımlamalarda karşılık bulmuştur. Değişen toplumsal ihtiyaçlar, mekânsal dönüşümler ve yönetim yaklaşımları doğrultusunda koruma kavramı da farklı biçimlerde tanımlanmış ve yeniden yorumlanmıştır. Bu kapsamda evrensel değer taşıyan miras alanlarının korunması, insanlığın ortak değerlerinin sürdürülebilirliği açısından özel bir önem taşımakta; bu doğrultuda miras alanları çeşitli ulusal ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmaktadır. Bu nedenle koruma anlayışındaki

[1] UNESCO, World Heritage, Erişim Adresi: https://www.unesco.org/en/world-heritage, Erişim Tarihi:07.05.2025.
[2] ICOMOS Türkiye. (2013). Mimari mirası koruma bildirgesi. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi.
[3] UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. (t.y.). Tangible Cultural Heritage Expertise Committee.
Erişim Adresi:https://unesco.org.tr/Pages/654/295/Tangible-Cultural-Heritage-Expertise-Committee,
Erişim Tarihi:09.05.2025.
[4] UNESCO, What is Intangible Cultural Heritage?
Erişim Adresi:https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003, Erişim Tarihi:07.05.2025.
[5] Rix, M. (1955). Industrial archaeology. The Amateur Historian, 2(8), 173–177
[6] Kiper, H. P. (2006), Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel Kültürel Değerlerinin Korunması, Türkiye Bodrum Örneği, (1. Baskı), Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayını, İstanbul.

KENT GÜNDEMİ ARAŞTIRMALARI / MAYIS 2025

dönüşümün ortaya konulması ve ilgili ulusal ve uluslararası sözleşmelerin dayandığı ilkesel çerçevenin analiz edilmesi önem taşımaktadır.

Uluslararası Sözleşmeler

Koruma yaklaşımlarının ilk adımı olarak yasal düzenlemeler 18. yüzyıldan günümüze gelişirken, işlevlendirme kavramı ilk olarak **Carta Del Restauro** bildirgesinde ifade edilmiştir. Bu yaklaşım 1931 yılında Carta Del Restauro'da, "Yaşamını sürdüren yani ayakta kalan anıtlara, özgün işlevi ile bağdaşan ve yapıya yapılan uyarlamaların önemli hasara yol açmayacak şekilde yapılabileceği yeni kullanım olanakları verilmesi olarak kabul edilebilir " şeklinde ifade edilmiştir[7]

Carta Del Restouro bildirisinden sonra, 1964 yılında yayınlanan **Venedik Tüzüğünde**, Carta Del Restouro'ya dayanılarak anıtsal yapıların yerinde korunması, yeniden işlevlendirilerek korunacak yapılarda yapının özgün malzemesi ile onarılması, dönemin katkılarına saygı görmesi, yapılan müdahalelerin özgün yapıdan ayırt edilebilecek şekilde ve dengeli bir biçimde yapılması ve onarımda varsayımlara dayanan müdahalelere girişilmemesi gerektiği vurgulanmıştır.[8] Tarihi yapıların sosyal, kültürel, tarihi ve mimari değerlerinin yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılması ise bu tüzüğün temel ilkelerine dayanmaktadır. [9]

> *Anıtların korunması, onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanım arzu edilir ancak bu nedenle yapının planı veya bezemeleri değiştirilmemelidir, ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir. (Venedik Tüzüğü – 5. Madde)*

1972 yılında UNESCO tarafından kabul edilen **Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme** bu alandaki **en temel ve en kapsamlı düzenleme** özelliği göstermektedir. Sözleşme evrensel öneme sahip kültürel ve doğal varlıkların belirlenmesi, korunması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla hazırlanmış, taraf devletlere de bu alanların korunması konusunda hukuki, etik sorumluluklar yüklemiştir. Kültürel ve doğal mirasın korunması konusunda uluslararası işbirliğini ve dayanışmayı teşvik etmiştir. Sözleşmede korunacak alanların seçilmesinin nedeni ve ölçütü olarak **"olağanüstü evrensel değer"**e atıfta bulunulmuştur. **"Dünya Mirası" kavramı ilk kez** bu sözleşme ile ortaya konularak, kültürel ve doğal miras birlikte değerlendirilmiştir.[10]

Avrupa Mimarlık Mirası Yılı ilan edilen 1975 tarihinde yayınlanan kültürel mirasın korunmasına yönelik **Amsterdam Bildirgesi**'nde, kültürel değerinin yanı sıra, halkların ortak tarihlerinin ve gelecek bilinçlerinin altı çizilmiş, ilgili mirasın Avrupa halklarının ortak varlığı olarak yaşatılmasının taşıdığı önem vurgulanmıştır.[11]

[7] Ahunbay, Z. (Çev.). (1996). *Carta del Restauro, ICOMOS 1931 [Restorasyon Tüzüğü]*.İzin: KUMID'in 09.07.2007 tarihli GİDEN-TR 2007/55-58 sayılı yazılı talebi üzerine, Prof. Dr. Zeynep Ahunbay tarafından 24.09.2007 tarihinde proje çıktılarında ücretsiz kullanım ve yayın izni verilmiştir.
[8] Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi. (1964). Venedik Tüzüğü: Anıt ve sitlerin korunması ve restorasyonu için uluslararası tüzük. https://www.icomos.org/charters/venice_t.pdf
[9] Blagojević, M. R., & Tufegdžić, A. (2016). The new technology era requirements and sustainable approach to industrial heritage renewal. Energy and Buildings, 115, 148- 153.
[10] UNESCO (1972), Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage,
Erişim Adresi: https://whc.unesco.org/en/convention/, Erişim Tarihi:09.05.2025.
[11] Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi (ICOMOS). (t.y.). Amsterdam Bildirgesi, 1975. ICOMOS. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf

1985 yılında imzalanan **Granada Sözleşmesi** Avrupa mimari mirasının korunması, restorasyonu ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından önemlidir. Sözleşmedeki maddeler tarihî çevrelerin korunması, planlama süreçlerine kültürel mirasın dâhil edilmesi ve kamuoyunun bilinçlendirilmesi gibi yönleriyle, kültürel mirasın sürdürülebilirliğini desteklemiştir.[12] Sözleşme'de; "*Kültür mirasının mimari ve tarihsel özelliklerini koruma açısından; korunan varlıkların çağdaş hayatın gereksinimleri göz önüne alınacak şekilde kullanımını, uygun olan durumlarda, eski binaların yeni kullanımlara intibaklarını teşvik etmeyi, taahhüt eder.*" şeklinde yer alan madde ise kültürel miras alanlarının yeniden işlevlendirilmesinin gerekliliğini göstermektedir.[13]

1994 yılında ICOMOS tarafından yayımlanan **Nara Özgünlük Belgesi**'nde de gündeme gelen koruma kavramı, ''Bir yapıtı anlamaya, tarihini ve anlamını tanımaya, maddi olarak korunmasını sağlamaya ve gerektiğinde restore ederek değerlendirmeye yönelik tüm işlemler'' olarak ifade edilmiştir.[14]

1999 yılında ICOMOS tarafından yayınlanan **Amsterdam Bildirgesi**'ne göre Geleneksel Mimari Miras Tüzüğünde yer alan ilkelerde; geleneksel çevrenin korunmasında değişim ve gelişimin kaçınılmaz olduğu gerçeği kabul edilerek, ilgili faaliyetin kültürel kimliğe saygı çerçevesinde yürütülmesi gereği belirtilmiştir. Geleneksel mimarlığın çoğunlukla tekil yapılarla değil, bölgesel dokuyu yansıtan bütüncül yerleşimlerle temsil edildiği, bu nedenle korunmasının bakım ve onarımla sağlanması gerekliliği üzerinde durulmuştur.[15]

2000 tarihli **Avrupa Peyzaj Sözleşmesi** ile peyzaj bir kültürel miras unsuru olarak ele alınmıştır. Sözleşme kırsal ve kentsel alanların tarihi, kültürel ve estetik değerlerini korumaya yönelik politikaların geliştirilmesini desteklemiş, doğal çevrenin kültürel bir miras alanı olarak ele alınmasını sağlamıştır.[16]

2003 yılında UNESCO tarafından **Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi** kabul edilmiştir. Bu sözleşme ile sözlü gelenekler, anlatımlar, performans sanatları, ritüeller, bayramlar, el sanatları bilgisi gibi yaşayan kültürel ifadelerinin korunması hedeflenmiş ve yaşayan kültür unsurlarına uluslararası koruma sağlanmıştır.[17] Yine aynı yıl içerisinde Endüstriyel Mirasın Korunması İçin Uluslararası Komite (TICCIH) tarafından bu alanda koruma ve muhafazayı yönlendirmek için bu tür bir tanıma sahip ilk uluslararası referans metni olan **Endüstriyel Miras için Nizhny Tagil Tüzüğü** kabul edilmiştir.[18]

2005 yılında kabul edilen **Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi**, kültürel çeşitliliğin korunması ile kültürel ürün ve hizmetlerin küresel düzeyde adil bir biçimde dolaşımını ve üretimini desteklemeyi amaçlamıştır.[19]

[12] Council of Europe (1985), Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe (Granada, 1985) [ETS No. 121], Erişim Adresi: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=121, Erişim Tarihi:13.05.2025.

[13] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (1989, Temmuz 22). Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi. Resmî Gazete No: 20229. https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263664/avrupa-mimari-mirasinin-korunmasi-sozlesmesi.html

[14] International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). (1994). The Nara document on authenticity. Nara Conference on Authenticity in Relation to the World Heritage Convention.

[15] ICOMOS. (1999). Geleneksel mimari miras tüzüğü: Geleneksel mimarlığın korunması için ilkeler. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS). https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/traditional_tur.pdf

[16] Council of Europe (2000), European Landscape Convention (ETS No. 176), Erişim Adresi:https://rm.coe.int/1680080621, Erişim Tarihi:13.05.2025.

[17] UNESCO(2003) , Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, United Nations Educational, Erişim Adresi:https://ich.unesco.org/doc/src/18440-EN.pdf , Erişim Tarihi:09.05.2023.

[18] International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage (TICCIH). (2011). The Dublin principles: Principles for the conservation of industrial heritage sites, structures, areas and landscapes. ICOMOS–TICCIH. https://ticcih.org/about/about-ticcih/dublin-principles/

[19] UNESCO (2005), Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions, Erişim Adresi:https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-protection-and-promotion-diversity-cultural-expressions, Erişim Tarihi:09.05.2025.

KENT GÜNDEMİ ARAŞTIRMALARI / MAYIS 2025

Ulusal Sözleşmeler ve Mevzuatlar

Türkiye'de kültürel mirası koruma yönünde yapılan ilk yasal düzenleme 1869 yılında hazırlanan Âsâr-ı Atîka Nizamnamesi'dir. Bu Nizamname ile eski eserler ile ilgili düzenlemeler devlet iznine bağlanmıştır. Türkiye'de kültürel mirasın korunması, Osmanlı döneminden 2000'li yılların ortalarına kadar merkezi yönetimin sorumluluğunda olmuştur.[21]

1972 yılında kabul edilen UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi, Türkiye'de 1982 yılında Bakanlar Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme, mirasın "*istisnai evrensel değere sahip yapılar, yapılar toplulukları ve sit alanları*" olduğunu tanımlayıp, taraflara bu mirası koruma yükümlülüğü getirmiştir.[22]

1983 tarihli 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Türkiye'de kültürel varlıkların korunmasına yönelik temel çerçeveyi oluşturmuştur. Kanun kapsamında korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür varlıkları, sit alanları, doğal değerler, anıtlar ve tarihi değerlere yönelik hükümler yer almış; taşınır ve taşınmaz mirasın tanımı yapılmıştır. Kanun'un 3. maddesinde ifade edilen tanıma göre; ''Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir''.[23] Kanun kapsamında koruma yaklaşımlarından biri olarak fonksiyon değiştirme işlemi ve yeniden işlevlendirme kararları gündeme gelmiştir. Bu süreçte, kültürel mirasın korunması esas olarak merkezi yönetim organlarının yetki ve sorumluluğunda kalmıştır.[24]

Koruma ve planlama kavram ve uygulamalarının temellerinin atıldığı 19.yy. sonu ila 20.yy. başından 1950'lere kadar uzanan dönem sosyoekonomik, kültürel ve politik olarak büyük dönüşümlerin yaşandığı yıllara karşılık gelir. Burada konumuz açısından vurgulanması gereken husus korumanın anıtsal tek yapı ölçeği ile sınırlı olması, planlama uygulamalarının ise kentleri modernleştirmek üzere yapılı çevreyi tümüyle yeniden inşa etmeye dönük bir bakış açısıyla hareket etmesidir. Dolayısıyla dönem anıtsal yapılar da dahil olmak üzere kent dokularının kaybedildiği yıllardır. 1960 sonrasında 1980'lerin başına kadar olan yılları sosyal refah devletinin geliştirilmesi ve dengeli kalkınma anlayışının hâkim olduğu bir dönem olarak tanımlamamız mümkün. Bu dönemin koruma politikasının da doğal olarak kamu temelli politikalar olduğunu söyleyebiliyoruz. Varşova kent merkezinin rekonstrüksiyonu dönemi anlamlandıran simgeler olarak kabul edilebilir. Ancak İstanbul bu dönemi yoğun göçlerin yarattığı nüfus artışıyla tamamladı; çeperdeki doğal alanların plansız yapılaşması ve tarihi kent merkezindeki sivil hatta anıtsal yapıların, kent dokularının kaybıyla dönem karakterize oldu.

1970'lerde sosyal refah devletinin çökmesiyle birlikte gelişen neo-liberal politikalar ise derin sosyo mekânsal değişimler yaratmıştır. Özelleştirme ve kent toprağına yatırımı kolaylaştırmak üzere devletin yeniden düzenlenmesi 1980'lerden 2000'lere uzanan dönemin en temel karakteristiğidir. Bu yapılanmayla birlikte koruma anlayışında da yeni bir döneme girilmiştir. Korumanın anıtsal eser ile sınırlı bakış açısının kentsel ölçeğe evrilmesi ve do-

[20] Karaduman, H. (2004), Belgelerle ilk Türk Asar-ı Atika Nizamnamesi. Belgeler, 25(29). https://belgeler.gov.tr/tam-metin/34/tur

[21] Coşkun Bayram, Kurt Hüseyin, 2021. Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunması: Tarihsel Gelişim ve Yerel Yönetimlerin Rolü. Türk İdare Dergisi.

[22] UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, UNESCO Dünya Mirası Listesi, Erişim Adresi:https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi, Erişim Tarihi:11.05.2025.

[23] Türkiye Cumhuriyeti (1983), Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (Kanun No. 2863, Kabul Tarihi: 21.07.1983). Resmî Gazete (Sayı: 18113). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2863&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

[24] Coşkun Bayram, Kurt Hüseyin, 2021. Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunması: Tarihsel Gelişim ve Yerel Yönetimlerin Rolü. Türk İdare Dergisi.

ğal, arkeolojik alanların koruma altına alınması bu dönemin başlangıç yıllarının önemli bir kazanımıdır. Boğaziçi, Adalar dönem sonuna doğru da Tarihi Yarımada ve Beyoğlu'nun İstanbul'un koruma alanları olarak ilan edilmesi bu alanların ortak miras olarak değer kazanmasını getirmiş, kamusal olarak algılanmasını güçlendirmiştir. Ancak dönem aynı zamanda mirasın değişim değerinin keşfedilmesi ve kentin ticarileşmesi, turistikleşmesiyle birlikte tarihin yeniden kurgulanmasının başladığı yıllardır. Koruma ve planlama üzerindeki bu ikili yapı bir taraftan koruma alanlarını kamusal değer olarak toplumun geniş kesiminin müşterek zenginliği haline getirirken diğer taraftan sembolik bellek yaratmak üzere mirasın değişim değerini ön plana çıkartmaktadır. Bu amaca hizmet etmek üzere tartışmalı işlev değişiklikleri, aşırı restorasyon ya da rekonstrüksiyon ile miraslaştırma dönemi başlamıştır. İstisna tanımlar, kurumlar, yasalar ile kenti yatırım alanı haline getiren ve kara delikler açan uygulamalar bu dönemin kent mekânında bıraktığı izler olarak günümüze kaldı. Bu istisnaların yer seçim tercihleri ise büyük oranda tarihi kent mekanları, koruma altına alınan doğal alanlar, kamunun endüstri tesisleri oldu. Bu alanlar yenileme yasası ve özelleştirme uygulamalarıyla, turizm teşvik bölgeleri ilan edilerek özelleştirildi ve ticarileşti. İşte bu nedenledir ki dönemin koruma ile ilgili ilkesel metinlerinde özgünlük kavramı bir karşı söylem olarak daha güçlü biçimde savunulmaya başlamıştır.

Prof. Dr. İclal Dinçer

2004 yılında **5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun** yürürlüğe girmiş ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda önemli değişiklikler yapılarak Türkiye'de kültürel mirasın korunmasına yönelik yasal çerçeve güncellenmiştir. Somut olmayan kültürel miras da kapsama alınmıştır. Yapılan bu düzenlemeler ile kültürel mirasın daha etkin korunması, sürdürülebilir kullanım amaçlanmış, belediyeler ve il özel idarelerine kültürel mirasın korunması ve yaşatılması konusunda doğrudan sorumluluk yüklenerek bu konuda yerel yönetimlerin yetkisi artırılmıştır.[25]

2006 yılında Türkiye, 2003 tarihli **UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi**'ni onaylayarak, uluslararası kültürel miras koruma rejimine katılmıştır. Bu onayla birlikte Türkiye, somut olmayan kültürel miras unsurlarının tespiti, belgelenmesi ve UNESCO listelerine kaydedilmesi süreçlerinde aktif bir rol üstlenmiş; özellikle yaşayan kültürel geleneklerin tanıtımı ve korunmasına yönelik katkılarıyla öne çıkan ülkelerden biri hâline gelmiştir.[26]

2000'ler sonrasında, neoliberal politikaların derinleştiği biliniyor. Özelleştirme ve turizm bölgeleri uygulamalarına eklenen yenileme yasası uygulamaları, kentin bir önceki döneme göre çok daha fazla ticarileştiğini, sosyo mekânsal olarak ayrıştığını bizlere gösterdi. Kent diğer taraftan da kuzeye, orman alanlarına, su havzalarına doğru büyümeye başladı ve bu alanlarda gerçekleştirilen büyük projeler ve altyapılar ile doğal mirasının yanı sıra arkeolojik ve kırsal mirasını da kaybetmeye başladı. Özellikle 2010'lu yıllarda bu ortama çoklu krizler ve afetlerin sıklaşması ve yaygınlaşması eşlik etmeye başladı. Bu yeni durum kente bakış açısının değişimini zorunlu hale getirdi ve **planlamada da mirasın korunmasında da yeni kavram arayışlarını** doğurdu.

[25] Resmi Gazete (2004), Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (Kanun No: 5226),
Erişim Adresi:https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040727.htm, Erişim Tarihi:12.05.2025.
[26] UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri,
ErişimAdresi:https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-Somut-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras-Listeleri, Erişim Tarihi:12.05.2025.

Bu dönemin temel karakteristiği olarak mirasın "değişim değerinin" derinleşmesi ve yaygınlaşması yaşanmakta ise de bir karşı duruş olarak "**miras temelli yeniden iyileşme**" anlayışı da kendine alan açmaya başladı. Bu koruma anlayışının kentsel hafızayı ve kolektif belleği esas aldığı dikkate alındığında böylesi bir ortamın yaratılmasının emek ve zaman gerektirdiğini öngörebiliriz. Bu bakış açısı kapsamında İstanbul'un kültürel mirasının korunması ve yeniden işlevlendirilmesinde öncelikle kentin karşı karşıya olduğu yatırım baskısı ile mücadele etmek gerektiğini söyleyebiliriz. Bu baskının kentin üzerinden kalkabilmesi ekonomik politikaların değişmesiyle başlayacaktır. Ekonomik politikanın değişim sürecine hazırlanırken kentsel politikaların doğal ve kültürel varlıkları doğru kullanacak miras temelli iyileşme sürecini gerçekleştirmesi çok önemli bir adımdır.

Burada unutulmamalıdır ki bir **doğal ve kültürel varlık koruma altına alındığı andan itibaren kamusallık özelliği kazanır ve toplumun malı haline gelir**. Hele bu varlıklar 1980 öncesinde devlet eliyle gerçekleştirilen üretim yatırımları, kamu iktisadi teşebbüsleri olup, günümüzde özelleştirme ya da ticarileşme tehdidi altında iseler öncelikli olarak bunların kamusal niteliklerini güçlendirmek üzere koruma altına alınmaları temel strateji olmalıdır. Bu süreçte varlığa yüklenen yeni işlev, o varlığın nasıl kullanılacağını belirleyerek, kimler tarafından "**müşterek**"[27] olarak sahiplenileceğine de işaret edecektir. Bu alanların özgün kullanımlarında üretim ya da kamu hizmet alanları olmaları, yüklenecek yeni işlevlerde kritik önem taşır ve yeni işlevin benimsenmesi, müşterek hale getirilmesi ve korunmasında anahtardır. Özelleştirilmeden, ticarileştirilmeden kamusal özelliklerini yitirmeden yeni gereksinimlere cevap veren işlevlerin seçilmesi kentsel yaşam üzerinde çok katmanlı etkiler yaratacaktır. Bir endüstri mirası ya da hizmet alanı olarak yeniden işlevlendirilen bu alanların özgün kullanımlarında diğer kamusal mekânlardan farklı olarak bir üretimin kamusal mekânları oldukları unutulmamalıdır. Bu kamusallık o mekânda üretim sürecinde yer almış kesimler tarafından yapılandırılabilecek bir kamusallıktır. Bugün işlevini yitirmiş, üretimin durduğu bir alanı yeniden işlevlendirmek bu yönüyle de kritik öneme sahiptir. Bu alanlar yeni bir üretimin kamusal mekânı mı olacaklardır, yoksa bir tüketim nesnesi haline mi geleceklerdir sorusunun cevabı dikkatle verilmelidir.

Prof. Dr. İclal Dinçer

Türkiye söz konusu sözleşmelerin yanı sıra uluslararası sözleşmelerden, UNESCO'nun 1954 tarihli Lahey Sözleşmesi, 1985 tarihli Değişim (Granada) Sözleşmesi, 1992 tarihli Arkeolojik Varlıklar Sözleşmesi ve 2000 tarihli Avrupa Peyzaj Sözleşmesine de taraf olmuştur.[29] Ulusal ve uluslararası düzeyde yıllar içerisinde atılan bu adımlar, dünya mirasının korunmasına yönelik politikaların ve uygulamaların kurumsal temelini oluşturmaktadır. Kültürel mirasın korunmasına yönelik atılan girişimlerden hareketle, kültürel miras alanlarının yalnızca korunması değil, aynı zamanda kent yaşamıyla yeniden ilişkilendirilerek toplumsal yaşamın aktif bir parçası hâline getirilmesinin giderek daha fazla önem kazandığı görülmektedir.

[27] Müşterekler siyaseti hakkında Türkçede kapsamlı bir kaynak olarak bkz: Sivil ve Ekolojik Haklar Derneği (2018). Teoriden Mücadeleye Müşterekler Siyaseti.
[28] Burada yazar Habermas'ın kamusallık ve kamusal mekân tanımının dışında bir bakış açısını hatırlatıyor: Negt, O., A. Kluge (2004) "kamusal mekân ve Tecrübeye Giriş", Meral Özbek (Ed.), kamusal alan içinde (133-139) Nefin Dinç ve Meral Özbek (çev.) İstanbul, Hil Yayınları
[29] Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1965, 10 Nisan), 563 Sayılı "Silâhlı bir çatışma halinde kültür mallarının korunmasına dair Lahey Sözleşmesi"nin Onaylanmasına Dair Kanun, Resmî Gazete, (11976);T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi,
ErişimAdresi:https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263664/avrupa-mimari-mirasinin-korunmasi-sozlesmesi.html,
Erişim Tarihi:14.05.2025.; Council of Europe, Chart of Signatures and Ratifications of Treaty 143: European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage
ErişimAdresi:https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=143,
Erişim Tarihi:14.05.2025 ; T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi,
ErişimAdresi:https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Belgeler/MEVZUAT/Uluslararas%C4%B1%20S%C3%B6zle%C5%9Fmeler/6%20AVRUPA%20PEYZAJ%20S%C3%96ZLE%C5%9EMES%C4%B0.pdf, Erişim Tarihi:14.05.2025.

KÜLTÜREL MİRAS ALANLARINDAN KAMUSAL MEKÂNLARA

Kültürel miras, geçmiş, şimdiki ya da gelecek nesiller için estetik, tarihi, bilimsel, sosyal veya manevi değer anlamına gelmekte; mekânın kendisi, dokusu, yerleşimi, kullanımı, çağrışımları ve anlamları, ilgili yer ve nesneler içinde şekillenmektedir. Bu yerler bir anıt, bir ağaç, bireysel bir bina veya bina grubu, tarihi bir olayın geçtiği yer, kültürel peyzaj, bir endüstriyel tesis veya gezi rotası, bir topluluk buluşma yeri olan büyük veya küçük bir alan olabilmektedir.[30]

Kültürel miras alanları, kimi durumlarda kentlilerin her gün içinden geçtiği bir yer, kimi zaman da kentsel yaşamın odağında yer alan önemli bir unsur olarak gündelik hayatın parçasını oluşturmaktadır. Kent içerisinde taşıdığı özellikler bakımından farklılaşarak ön plana çıkan kültürel miras değerleri, kentin işaret öğesi haline gelmektedir. Ayrıca bu miras alanları yerleşim alanının tanımlanmasına, referans noktaları oluşturulmasına ve insanların belleğinde yer edinmesine yardımcı olan yapılar olarak da öne çıkmaktadır.[31] Bu doğrultuda, kültürel miras, bireylerin ve toplulukların kimliğini biçimlendirmede temel bir rol üstlenmektedir.[32] Bireylerin ve toplulukların kendilerini tanımlama biçimlerini, aidiyet duygularını ve toplumsal yaşamdaki konumlarını belirleyen kimlik çok katmanlı bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu olgu, yalnızca bireysel deneyimlerle değil, aynı zamanda kolektif hafıza, tarihsel süreçler ve kültürel referanslarla şekillenmektedir. Tarihsel yapılar, anıtlar, geleneksel pratikler, diller, anlatılar ve gündelik ritüeller gibi miras unsurları, bireylerin kimliklerini tanımlamalarına katkı sunarken, aynı zamanda topluluklar arasında ortak aidiyet duygusunu da pekiştirmektedir.[33] Bu bağlamda kültürel miras, geçmişle kurulan ilişkinin bir yansıması olarak yalnızca geçmişi değil mevcut toplumsal ilişkileri de yeniden biçimlendirme kapasitesine sahip olması sebebiyle önemlidir.[34]

Tarihsel süreçte farklı işlevlere karşılık vermek üzere tasarlanan yapılar, zaman içerisinde gündelik yaşamın değişmesi, çevre ve kullanıcı ihtiyaçlarının farklılaşması veya mekansal değişikliklere uyum sağlayamamaları sebebiyle terk edilmiş alanlar haline gelebilmektedir. Bu durum zamanla bu alanların bakımsız kalmasına veya çevresel şartlardan dolayı zarar görmesine neden olabilmektedir.

Kültürel mirasın korunabilmesi için ise, geçmişin izlerini taşıyan ve tarihe tanıklık eden nitelikli eski yapıların yaşatılması ve kent yaşamına entegre edilmesi oldukça önemlidir. Kültürel, çevresel, ekonomik, tarihi ve toplumsal sürdürülebilirliği sağlamak adına harap olmuş ya da yıkılma tehlikesi taşıyan tarihi yapıların çeşitli yöntemlerle koruma altına alınması gerekmektedir. Bu kapsamda, kültürel miras alanlarının yalnızca geçmişi temsil eden koruma nesneleri olarak ele alınmasının yetersiz olduğu, bu alanların çağdaş yaşamla ilişkili tutulmasının zorunlu olduğu yaklaşımı savunulmaktadır. Kültürel miras alanlarının, sabit bir geçmişin taşıyıcısı olmanın ötesinde, sürekli müzakere edilen, yeniden tanımlanan ve güncel toplumsal ihtiyaçlara göre dönüştürülen dinamik bir yapı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

[31] Madran, E. (2001). Kent Belleğinin Oluşmasında Mimarlık Yapıtları. Mimarlık Dergisi, 298, 47-49.
[32] Tekeli, İ. (1991), Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, Kent Planlaması Konuşmaları.Ankara:Mimarlar Odası Yayınları.
[33] Smith, L. (2006), Uses of Heritage, Routledge.
[34] Nora, P. (1989), Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire, Representations, 26, 7–24.

"Miras alanları fosilleşmiş çevreler olmaktan fazlası olmalıdır; günümüz kent yaşamına anlamlı bir katkı sağlamadıkları sürece varlıklarını sürdüremezler."[35] Bu yaklaşım, korumanın yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda toplumsal bir mesele olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu alanların yalnızca mimari objeler olarak saklanması değil, çağdaş kent yaşamının doğal bir parçası hâline getirilmesi gerekmektedir. Tescil statüsü, bu yapıları dış dünyadan izole eden bir *"koruma fanusu"*na dönüştürmemeli; aksine, bu alanlar mekânsal sürekliliğin yanı sıra sosyal sürekliliği de sağlayacak şekilde, gündelik yaşam pratiklerine dâhil edilmelidir. Bu bağlamda yeniden işlevlendirme kavramı, restorasyon ve yeniden canlandırma gibi koruma yöntemleri arasında yer almakta ve kültürel mirasın korunması için etkili bir yöntem olarak önerilmektedir. Yeniden işlevlendirme, tarihî yapıların yeni işlevlerle yaşatılması süreci olarak tanımlanmakta ve "koruma–kullanma dengesi" çerçevesinde değerlendirilmektedir.[36] Bu yaklaşımla hem değişen kullanıcı ihtiyaçlarının karşılanması hem de yapının kent hafızasındaki yerinin korunması amaçlanmaktadır.[37]

Kültürel miras alanlarının kent içindeki işlevsizleşmiş yapılar olmaktan çıkarılıp toplumsal yaşamın bir parçası hâline getirilmesi, günümüz kentsel planlama ve koruma yaklaşımlarının önemli bir gündemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda yeniden işlevlendirme uygulamaları, yalnızca tarihî yapıların fiziksel bütünlüğünü korumanın yanı sıra; bu yapıların toplumsal bellekte yeniden anlam kazanmasını, farklı kullanıcı gruplarına hitap eden kamusal mekânlar olarak yaşatılmasını da mümkün kılmaktadır. Ancak bu şekilde kültürel miras alanlarının hem tarihsel kimliği korunabilmekte, hem de bu alanlar kamusal aidiyet üzerinden toplumsallaşarak geleceğe taşınabilmektedir.

Müze Gazhane, 2021

[35] Pendlebury, J., Short, M., & While, A. (2004). Urban planning and the historic environment: The case of High Street, Sunderland. Planning Practice & Research, 19(3), 279–299.
[36] Douglas, J. (2006). Building adaptation (2nd ed.). Oxford: Butterworth-Heinemann.Plevoets, B., & Van Cleempoel, K. (2011). Adaptive reuse as a strategy towards conservation of cultural heritage: A literature review. In Structural Studies, Repairs and Maintenance of Heritage Architecture XII (Vol. 118, pp. 155–164). Southampton: WIT Press.
[37] Özler, H., & Kızılelma, S. (2023). Mimari Mirası Koruma Yöntemi Olarak Yeniden İşlevlendirme: Konuta Dönüşen Yapı Örnekleri Üzerinden İrdelenmesi. 5th Symposium on Innovation in Architecture, Planning and Design (SIAP 2023), 23–25 November 2023, İstanbul, Türkiye. SETSCI Conference Proceedings, 19–29,
Erişim Adresi:https://doi.org/10.36287/setsci.6.2.0019.

TARİHİ YAPILARLA YENİDEN BULUŞMAK: İBB MİRAS DENEYİMLERİ ÜZERİNDEN KAMUSAL MEKÂN ÜRETİMİ

Tarihi yapılar, kültürel mirasın fiziksel taşıyıcıları olarak, bir toplumun geçmişine ait değerlerin günümüze aktarılmasında kritik rol oynamaktadır. Bu yapılar, sadece mimari özellikleriyle değil; aynı zamanda inşa edildikleri dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını yansıtmaları açısından da önem arz etmektedir. Kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği açısından tarihi yapıların tespiti, belgelenmesi, restore edilmesi ve işlevlendirilerek yaşatılması temel gerekliliklerden olmaktadır. Bu yapılar, toplumsal belleğin oluşumuna katkı sağlayan ve kültürel kimliğin devamlılığını mümkün kılan somut varlıklardır.

İstanbul, çok katmanlı tarihsel dokusuyla bu ilişkinin en belirgin örneklerinden birini sunmaktadır. Şehir, farklı medeniyetlerin, inanç sistemlerinin ve yaşam biçimlerinin izlerini taşıyan tarihi yapılarıyla, zengin bir kültürel mirasın mekânsal temsiline ev sahipliği yapmaktadır. Bu çerçevede, tarihi yapıların korunması yalnızca fiziksel bir müdahale süreci olarak değil; aynı zamanda kültürel miras yönetiminin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmalıdır.

İstanbul'da tarihi yapıları korumak, sadece taşları değil, kent hafızasını ve ortak yaşam kültürünü de geleceğe taşımaktır.

Her biri ayrı bir hikâye anlatan tarihi binalar bir yandan kentin dokusunda tarihe şahitlik ederken diğer yandan da kamusal mekânın şekillenmesinde ve kent kimliğinin oluşumunda belirleyici bir rol üstlenmektedir. Ancak bu mirasın geleceğe taşınabilmesi, yalnızca onları izlemekle değil, onları korumak ve yaşatmakla mümkündür. İstanbul gibi dinamik ve sürekli dönüşen bir şehirde, kültürel miras alanlarının restorasyon ve yeniden işlevlendirme yoluyla günümüz kent yaşamına entegre edilmesi; yalnızca fiziksel dönüşümü değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir yeniden doğuşu da beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede koruma anlayışı, sadece yapıların fiziksel varlığını sürdürmeyi değil, aynı zamanda kentsel belleği ve toplumsal aidiyeti canlı tutmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşımın toplum nezdinde karşılık bulduğunu gösteren güncel bir veri de, İstanbul Barometresi araştırmasında ortaya konmuştur. Katılımcıların %78,4'ü miras projelerinin kentin kültürel mirasını koruma açısından son derece etkili olduğunu düşünürken, geri kalan %10,8'i bu projeleri ya etkisiz bulmuş, %10,8'i ise fikri olmadığını belirtmemiştir.

Her 10 İstanbulludan yaklaşık 8'i miras projelerinin kentin kültürel mirasını koruma konusunda son derece etkili olduğunu düşünüyor. [38]

Kültür varlıklarının restorasyon ve yeniden işlevlendirme projeleri aracılığıyla hayata kazandırılması süreci, kültür varlıklarının kamusal mekânlara dönüştürülmesini sağlarken kültürel mirasın yalnızca fiziksel olarak korunmasını değil, aynı zamanda toplumla yeniden buluşturularak kamusal yaşamın bir parçası hâline getirilmesine olanak tanımaktadır. Böylelikle bu yapılar, geçmişin tanıkları olmaktan çıkıp günümüzün yaşayan ve etkileşim kurulan mekânları olarak

[38] İstanbul Barometresi Nisan 2025 Raporu , 22-29 Nisan 2025 tarihleri arasında 752 İstanbul sakini ile telefon üzerinden görüşülerek hazırlanmıştır.

yeni işlevler üstlenmektedir.Kamusal mekâna dönüştürülen kültür varlıkları; sanatın, kültürün ve toplumsal etkileşimin merkezleri olarak yeni işlevleriyle geçmişi bugünün ihtiyaçlarıyla buluşturmaktadır. Tarihî yapılar birer seyirlik unsur olmaktan çıkarak yaşayan, hissedilen, deneyimlenen ortak mekânlara dönüşmekte, sosyal dönüşümün de bir aracı haline gelmektedir.

> **Tarihi alanların restore edilmesi, herkes tarafından yararlanılan bir yer haline getirilmesi, işlevlendirilmesi çok iyi. Eski bir bina var ve kullanılmıyorsa bu bir anlam ifade etmiyor. Deneyimlenmeyen eski yapılar da bu yüzden korunamıyor bence.**
>
> (Baruthane - Erkek, Bakırköy, 29)

Bu alanların aktif kullanılmaya başlaması kullanıcıların alana yönelik algılarını da değiştirici etkiye sahip olmakta; mekâna dair hafızanın canlanması, gündelik etkileşimin artması ve kentliler arasında yeni sosyal bağların kurulması mümkün hâle gelmektedir.

> **Eşim önceden PTT'de çalışıyordu, o zamanlar bu silolarda petrol depolanıyormuş. Onlar da araçlarına petrol almak için buraya gelirlermiş. Depolar kapandıktan sonra burası izbelik bir yer haline gelmiş. Zaten yıllardır yolumuz da buraya düşmüyordu. Gelip yapacak bir şey de yoktu.**
>
> (Beykoz Çubuklu Silolar - Kadın, Üsküdar, 71)

> **1970 yılından beri burada yaşıyorum, girilmiyordu buralara ürkütücü haldeydi. Atıl alanların hepsi keşke böyle değerlendirilse. Burası buluşma noktası oldu bize, yanımdaki arkadaşımla bile burada tanıştık.**
>
> (Müze Gazhane - Kadın, Kadıköy, 75)

Görüşmelerin de ortaya koyduğu üzere, İstanbul'un kültürel mirası, geçmişin tanıklığını kamusal mekânda karşılık bulan bir etkileşim aracılığıyla günümüz kent yaşamının yaşayan öğelerine dönüştürmüştür. Bu etkileşim, geleceğin İstanbul'u için de önemli bir potansiyel sunmaktadır. Bu sorumluluk bilinciyle hareket eden İBB Miras uygulamaları, kültür varlıklarını restore ederken bu alanlara farklı işlevler kazandırarak kent hayatının bir parçası haline getirmekte; 2019 yılından bu yana hayata geçirdiği kapsamlı restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmalarıyla atıl halde kalmış, zamanla şehrin güvensiz alanlarına dönüşmüş kültür varlıklarını İstanbul'un yeni kültür-sanat odağı yapmak için çalışmalarını sürdürmektedir.[39]

[39] İBB Miras Broşürü (2019-2025), Şubat 2025.

> **Kent hafızası açısından çok önemli bir yer Gazhane.**
> **Geçmişle bugün arasındaki bağı her yanında görebiliyorsunuz.**
> (Müze Gazhane - Erkek, Kadıköy, 30)

İBB Miras'ın kültürel miras yönetim yaklaşımı, tarihî yapıların yalnızca fiziksel olarak korunmasını değil, aynı zamanda bu yapıların tarihsel bağlamlarıyla birlikte günümüz kent yaşamı içinde işlevsel hâle getirilmesini esas almaktadır. Bu sayede kamusal mekânın kent dinamikleri üzerindeki rolü daha görünür bir hâl almaktadır. Yeniden işlev süreci tasarlanırken şehir içinde ihtiyaç duyulan hizmet alanları göz önünde bulundurulmakta, farklı yaş, kültür ve sosyo-ekonomik arka planlardan gelen kentlileri bir araya getirerek, sosyal etkileşimi teşvik etmekte ve kentsel aidiyeti güçlendirmektedir. Restorasyonu yapılan alanlar yeniden işlevlendirilirken; yeşil alanlar, kamusal mekânlar, etkinlikler ve atölyeler gibi farklı kullanımlar da dönüştürülen birimler içerisinde yer almaktadır.[40]

Yerebatan Sarnıcı, Anadolu Hisarı, ArtİstanbulFeshane, Gülhane Sanat ve İstanbul Sanat Müzesi (Haliç Tersanesi), İstanbullular tarafından en çok ziyaret edilen beş miras noktası olarak öne çıkıyor.[41]

Yerebatan Sarnıcı, Anadolu Hisarı, ArtİstanbulFeshane, Gülhane Sanat ve İstanbul Sanat Müzesi (Haliç Tersanesi) gibi yapılar, kentlilerin yeniden buluşma, öğrenme ve üretme alanları hâline gelerek İstanbul'un kültürel sürekliliğine katkı sunmaktadır. Geçmişin izlerini bugünün yaşamına taşıyan her müdahale, şehirle kurulan bağı güçlendirmektedir. Yeniden işlevlendirilen tarihi yapılar, zaman içerisinde unutulmuş ya da atıl kalmış alanları, kültürel üretimin ve kamusal yaşamın parçası hâline getirerek kent hafızasını canlı kılmaktadır.

Kültürel mirasın somut ve somut olmayan bileşenleri ile bütüncül olarak tanımlanması, kültürel çeşitlilik konvansiyonu hedeflerine de doğrudan hizmet etmektedir. Tanımı tarihsel ve sosyal süreçler yoluyla üretilen insanlığın ve yaşamın bütün ifadeleri olarak verilebilen 'kültür' kavramı ile, bu ifadelerin gelecek nesillere aktarılması gerekliliği ise miras kavramı ile açıklanabilmektedir. UNESCO'nun 2005 yılında imzaladığı belgede , kültürel çeşitliliği yalnızca ifade biçimlerinin kendi başlarına değil, aynı zamanda sanatsal yaratım, üretim, yayılım ve kullanım türlerini de kapsadığı belirtilerek, kültürün dinamik ve çok yönlü yapısı ortaya konmuştur. Bu nedenle, bu ifadelerin başlıcalarından biri olarak kültürel mirasın korunması, kültürel çeşitliliğin sağlanabilmesi için gerekmektedir. Kültür ve sanat kurumlarına dönüşebilme kabiliyetleri ile miras yapıları ve alanları sadece ziyaretçilerin ve ayrıcalıklı sınırlı toplumsal grupların kullanımına sunulmamalıdır. Yeniden kullanımları ile kültürel miras, çeşitliliğe ve sürdürülebilirliğe katkı sunmak üzere kamusal mekânın tümünde vatandaşların ve kullanıcıların yaşam kalitesini artıracak toplumsal kimliğin paylaşılan ortak kaynağı olarak görülmelidir.

[40] İBB Miras mekanlarında gerçekleştirilen etkinlikler hakkında bilgi için Bkz: instagram.com/ibb_kultur, twitter.com/ibb_kultur,https://www.facebook.com/ibbkulturistanbul/,youtube.com/@IBBKulturIstanbul, instagram.com/ibbmiras, twitter.com/IbbMiras, facebook.com/ibbmiras, youtube.com/@IBBMiras.
[41] İstanbul Barometresi Nisan 2025 Raporu , 22-29 Nisan 2025 tarihleri arasında 752 İstanbul sakini ile telefon üzerinden görüşülerek hazırlanmıştır.

İstanbul'un gündeminde ve kent yaşantısında hiçbir zaman sönümlenmemiş olan ancak farklı zamanlarda ivmesi değişen kültürel altyapının ve sanat kurumlarının güçlendirilmesi, neo-liberal politikaların izinde kent mekânının dönüştürücüsü olarak kullanılabilmiştir. İstanbul'un planlama gündeminde tartışmalı biçimde yer alan, ekonomik kazanç sağlayan işlevlerin, büyük ölçekli gayrimenkul projelerinin, planlama süreçleri dışında geliştirilen yenileme projelerinin birçoğunda kültür ve sanat işlevlerinin de eklenebildiği izlenebilmektedir. Sadece fiziksel niteliğin iyileştirilmesine odaklanan bu projelerin ekonomik değer artışına ve yakın çevresinde soylulaştırmaya neden olabildiği görülmüş ve İstanbul gündeminde eleştirilere konu olmuştur.

Ancak İstanbul Büyükşehir Belediyesi İBB Miras'ın yeniden işlevlendirme deneyimlerinde kültürel altyapı; kullanımı ('yüksek') ücret gerektiren, 'seçici' kültür temsili ifadelerine dayanan, 'yüksek' prestijli mekanlar olmaktan kurtarılabilmiştir. Ziyaretçi profillerinden sadece sınırlı ayrıcalıklı toplumsal grupların kullanımına sunulmadığı izlenebilen İBB Miras deneyimlerinin, bu alanların hemen hemen her birinde kültürün ve sanatın sadece tüketimini değil, Müze Gazhane'nin 'upcycle Istanbul' etkinliği gibi bir arada üretimi destekleyen süreçleri içerdiği görülmektedir. Ayrıca kentin farklı dönemlerinden, endüstri mirası ve 20. Yüzyıl mimarlığı gibi farklı niteliklere sahip miras yapılarının yeniden kullanımları da kültür ve koruma politikalarının kapsayıcılığının kanıtı olarak sayılmalıdır. Kent yaşantısına dahil olan bu uygulamalar yenilenen temel kültür ve sanat işlevlerinin yanı sıra, boş zaman değerlendirme, dinlenme ve rekreasyon işlevlerini de sağlayabilmektedir. Farklı yaş gruplarının ihtiyaçlarına yanıt verebilecek şekilde, kütüphane, performans ve sergi salonları, farklı büyüklükteki atölye ve etkinlik alanları ile açık alanlar gibi değişen işlevleri bir arada barındırmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin ilgili diğer iştirakleri ve uygulamaları ile bağlantılı şekilde, İstanbullular, İBB Miras ile yeniden kullanıma açılan alanlardaki etkinliklerinden bilgi alabilmekte ve birçoğunda ücretsiz olan hızlı biletlendirme ile erişim sağlayabilmektedir. Kültür ve sanat kurumları ile miras yapı ve alanlarına erişimin desteklenmesi için teknolojinin rolü ve katkısı yadsınmamalıdır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin, İBB Miras ve kültür.istanbul'un çevrimiçi sayfalarından, radar.istanbul mobil uygulamasından İBB Miras deneyimlerinin etkinlik takvimleri, erişim ve giriş bilgileri takip edilebilmekte, rezervasyon yapılabilmektedir. Günümüz teknolojilerinin, kentin tüm olanaklarına ve hizmetlerine erişimi mümkün ve kolay hale getirebilmesi gerektiği dikkate alınınca bu raporda değerlendirilen İBB Miras deneyimlerine yönelik bilgiye erişim çevrimiçi kaynaklardan sağlanabilmektedir. Ayrıca İBB'nin ve İBB Miras'ın internet sayfaları sayesinde sadece İstanbullulara ve ziyaretçilerine değil, tüm vatandaşlara kente ve kültürel mirasına yönelik bilgiye, akademik çalışmalara, harita.istanbul üzerinden tüm kültür varlıklarına erişim sağlanabilmektedir. Bu çevrimiçi kaynakların İngilizce başta olmak üzere diğer dillere de çevrilerek Dünya vatandaşlarının da erişimine açık ve mevcut içeriklerinin geliştirilerek kolay izlenebilir hale getirilmesi önerilebilir.

İBB Miras uygulamalarının ürettiği kamusal mekânların tümünde vatandaşlarının ve kullanıcılarının kullanımına ve erişimine açık olmalarıyla kültürel mirasın çeşitliliğine, kapsayıcılığa, sosyal sürdürülebilirliğe ve kentin yaşam kalitesine katkı sunmaya yönelik tavır ve yaklaşımın pekiştirilmesi gerekmektedir.

Prof. Dr. Turgay Kerem Koramaz

İBB Miras tarafından yeniden işlevlendirilerek kamuya kazandırılan Müze Gazhane, Bulgur Palas, Beykoz Çubuklu Silolar, ArtİstanbulFeshane ve Ataköy Baruthanesi, bu çalışmada incelenen önemli kültürel miras alanlarını oluşturmaktadır. Her biri farklı bir dönemin ve kentsel bağlamın izlerini taşıyan bu yapılar, bugün kente kamusal değer katan yeni işlevlerle entegre edilmiş durumdadır. Çalışma kapsamında bu alanlar yerinde ziyaret edilmiş, fiziksel dönüşümün ötesinde her bir yapının tarihsel arka planı, dönüşüm süreci ve kent içindeki anlamı araştırılmıştır. Bu kapsamda, bu beş kültürel miras alanına ilişkin tarihsel süreçler ve koruma politikalarının gelişim seyri ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır.

Müze Gazhane (Hasanpaşa Gazhanesi)

İstanbul'un kent hafızasında özel bir yer tutan 134 yıllık **Hasanpaşa Gazhanesi**, şehrin günümüze ulaşabilmiş az sayıdaki endüstri miraslarından biridir. 1891 yılında Anadolu Yakası'nın gaz ihtiyacını karşılamak amacıyla Kadıköy Hasanpaşa'da inşa edilen gazhane, 1892 yılında hizmet vermeye başlamıştır. İstanbul'un son gazhanesi olarak 100 yılı aşkın bir süre boyunca şehrin aydınlatma ve yakıt ihtiyacını karşılamış; ancak zamanla doğalgaz kullanımının yaygınlaşması ve tesisin kapasitesinin yetersiz kalması nedeniyle İstanbul'daki diğer gazhanelerle birlikte 1993 yılında faaliyeti sonlandırılmıştır.

Uzun bir süre Elektrik Tramvay Tünel İdaresi (İETT) garajı olarak kullanılan yapı, 1994 yılında tamamen yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış; kamusal bir mücadeleyle kurtarılarak koruma alanı ilan edilmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) yürüttüğü kapsamlı restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmaları sonucunda, 2021 yılında **32 bin metrekarelik geniş bir alana yayılan bir yaşam merkezi** "Müze Gazhane" adıyla kente kazandırılmıştır. Bu dönüşüm, sürdürülebilir kentleşme ve endüstriyel mirasın yeniden değerlendirilmesi konusunda küresel ölçekte başarılı bir örnek olarak öne çıkmaktadır.

> **57 yıldır bu mahallede oturuyorum, dedem burada kömür yükleme işinde çalışıyordu sonrasında atıl kaldı bu alan. Şimdi konserler etkinlikler oluyor bir zamanlar dedemin çalıştığı yere ben torunumu getiriyorum. Hem bizim hem de öğrenciler için harika bir dönüşüm.**
>
> (Müze Gazhane - Kadın, Kadıköy, 57)

Fotoğraf 1. Müze Gazhane Eski ve Yeni Hali (1994-2021)

Kaynak: İBB Miras arşivinden alınmıştır.

Bulgur Palas

Bulgur Palas; konumu, mimarisi ve hikâyesiyle İstanbul'un kültürel mirası içinde özel bir yere sahiptir. Fatih'te, şehrin yedinci tepesi olarak tanımlanan Kocamustafapaşa Tepesi'nde bulunan yapı, dönemin Bolu Milletvekili Mehmet Habib Bey tarafından 1912 yılında yaptırılmıştır. Konağın "Bulgur Palas" olarak anılmasının sebebi, tahıl ticaretiyle zenginleşen Bolulu Mehmet Habib Bey'in "Bulgur Kralı Habib Bey" adıyla ünlenmesidir.

Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın başarılı örneklerinden biri olan Bulgur Palas, Mehmet Habib Bey'in ödeyemediği borçlar yüzünden 1926 yılında Osmanlı Bankası'na devredilmiştir. Osmanlı Bankası'nın, 2001 yılında özel bir bankaya devredilmesiyle yapının mülkiyeti de el değişmiştir. Tarihî yapı, kent sakinlerinin erişimine kapalı özel bir mülk iken 2021 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi iştirak şirketleri KİPTAŞ, İGDAŞ, İstanbul İmar AŞ, İSTAÇ ve İSTON tarafından satın alınarak İstanbullulara armağan edilmiştir. Evrensel koruma ilkeleri doğrultusunda, özgün dokusunu korumayı esas alan bir anlayışla KİPTAŞ koordinasyonunda restorasyonu tamamlanan yapının yeniden işlevlendirme sürecini ise İBB Miras üstlenmiştir.

Fotoğraf 2. Bulgur Palas (2024)

Kaynak: İBB Miras arşivinden alınmıştır.

Beykoz Çubuklu Silolar

Dünya genelinde endüstriyel depolama yapıları olarak tanımlanan silolar, üretilen herhangi bir ürünün başka bir noktaya aktarılmasına kadar olan süreçte korunduğu bir çeşit ambar özelliğine sahiptir. Başlangıçta gıda, tohum, yem gibi ürünlerin depolanması için kullanılan silolar zamanla petrol, maden ve çeşitli kimyasal maddelerin depolanması amacıyla da kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye'de varlığını sürdüren en eski depolama tesislerinden biri olan Çubuklu Silolar, İstanbul'un endüstri mirası içinde özel bir yere sahiptir. Siloların bulunduğu bölge, 19. yüzyıl sonlarında şehrin artan enerji ihtiyacını karşılamak üzere sanayi yapılarına açılmıştır. 1930'lardan itibaren özel petrol firmaları tarafından depolama alanı olarak kullanılmış; bu amaçla bölgeye farklı dönemlerde farklı büyüklüklerdeki silo yapıları yerleştirilmiştir. Dönemin izlerini taşıyan özgün mimarileri ve 1930'lardan bu yana kent hafızasıyla bütünleşen tanıklıklarıyla günümüzde de değerlerini korumaya devam eden Silolar, zamanla işlevlerini yitirerek atıl durumda kalmıştır.

Uzun yıllar kaderine terk edilen Çubuklu Silolar, evrensel koruma ilkeleri doğrultusunda hayata geçirilen restorasyon çalışmalarının ve kapsamlı bir dönüşüm sürecinin ardından 2024 yılında açılmıştır. Boğaz'ın yeni kültür, sanat ve yaşam odağı olarak öne çıkan Çubuklu Silolar, 20 bin metrekareyi bulan bir alana sahiptir.

Fotoğraf 3. Beykoz Çubuklu Silolar Eski ve Yeni Hali (2022-2024)

Kaynak: İBB Miras arşivinden alınmıştır.

Artistanbul Feshane

Feshane-i Amire, Osmanlı Devleti'nden miras kalan bir endüstri yapısıdır. 1827 yılında Kadırga Cündi Meydanı'nda el emeği ile fes üretimi yapan bir imalathane ile başlayan hikâyesi, 1833 yılında Eyüp Defterdar İskelesi'ndeki Beyhan Sultan Sarayı'na taşınarak yeni bir boyut kazanmıştır. Taşınma sürecinin ardından yoğun bir faaliyet dönemine giren Feshane'de makineli üretime geçilmiş; başta fes olmak üzere çuha, elbise kumaşı, döşeme kumaşı, askeri çizmeler, düğmeler, seccade, halı ve kilim gibi döneminde toplumun ihtiyacını önemli ölçüde karşılayan çeşitli tekstil ürünleri üretilmiştir. 1843 yılında Avrupa'dan getirilen buharlı tekstil makinelerinin kullanıldığı ilk yer olanı Feshane zamanla kapsamlı bir dokuma fabrikasına dönüşmüştür. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ve günümüze uzanan süreçte birkaç kez el değiştiren Feshane, 1985'te İstanbul Belediyesi'ne devredilmiştir. 1986 yılında Haliç çevresinin yeniden düzenlenmesi projesi kapsamında yapının büyük dokuma salonu dışındaki bölümleri yıkılmış; 1989 ve 1998 yıllarında tekrar restorasyon görmüştür.

Yaklaşık 200 yıllık tanıklığıyla bir sanayi yapısının çok ötesine geçen ve şehrin hafızasında iz bırakan önemli bir endüstri mirası olan Feshane; 2022-2023 yılları arasında gerçekleştirilen restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmalarının ardından "ArtİstanbuI Feshane" adıyla açılmıştır. ArtİstanbuI Feshane, 8 bin metrekarelik alanda konumlanan İstanbul'un kamusal mekândaki en büyük kültür sanat mekânı olarak öne çıkmaktadır.

Fotoğraf 4. Artistanbul Feshane Eski ve Yeni Hali (2014-2024)

Kaynak: İBB Miras arşivinden alınmıştır.

ArtİstanbuI Feshane'nin yeniden işlevlendirilmesi, tarihsel bir belleğin günümüz toplumuyla yeniden ilişki kurmasını sağlayan bir kamusal mekân üretimi olması açısından önemlidir. Kentin kolektif hafızasına kazınmış bir yapının, kültürel üretim ve katılıma açık bir alana dönüşmesi, kentsel yaşamın niteliğini doğrudan artırmaktadır.

> **Feshane her kültürden her seviyeden insanın geldiği bir mekan. Pazardan gelen insanlar da var, entellektüel insanlar da. Eskiden panayır vardı, Lunapark vardı. Liseden arkadaşlarımla gondola biniyorduk. Feshane aslında, para harcamadan vakit geçirdiğimiz çok güzel bir yere dönüştü. Atölyeler, çalıştaylar, etkinlikler, kütüphaneler, sergiler ile sohbet edilecek bir yer.**
>
> (ArtİstanbuI Feshane - Kadın, Gaziosmanpaşa, 20)

> **Eskiden burada şehir günleri oluyordu biz de Malatya günlerine gelmiştik. O gün ile bugünkü mekan arasında uçurumlar var.**
>
> (ArtİstanbuI Feshane - Kadın, Fatih, 70)

Görüşmecilerin işaret ettiği gibi, ArtİstanbuI Feshane, kent sakinleri için kültür sanat etkinliklerine erişim olanağı sunmakla kalmayıp toplumsal katılımı ve kültürel çeşitliliği destekleyen kapsayıcı bir yaşam alanı üretmiştir. Böylece İstanbullular; gündelik hayatın dışına çıkarak kolektif deneyimlere katılabilecekleri, kendilerini ifade edebilecekleri, farklı disiplinlerle buluşabilecekleri sosyal alanlara kavuşmuştur. Kültür varlıklarının kamusal bir mekân olarak bu şekilde yeniden canlandırılması, kent içi sosyalleşme olanaklarını artırmakta, mekânsal adaleti güçlendirmekte ve sanata katılımı geniş kitleler için ulaşılabilir hale getirmektedir.

Ataköy (Bakırköy) Baruthanesi

Osmanlı endüstri mirasının günümüze ulaşmayı başarmış önemli örneklerinden Ataköy Baruthanesi, 1698-1700 yılları arasında inşa edilmiştir. "İstanbul Baruthanesi", "Bakırköy Baruthanesi", "Baruthane-i Amire" isimleriyle de anılan yapı, 1701 yılında üretime başlamıştır. 1707 yılında yaşanan büyük bir kazada bütün binalarını kaybeden yapı yeniden inşa edilmiş, 1724-25 yılına kadar faaliyet göstermiştir. 1725 yılı sonlarında ise bu kez bir yangın sonucu harap hale gelmiş, 1727 yılında tekrar faaliyete geçmiştir. 1765, 1785 ve 1791 yıllarında kapsamlı onarımlar görmüştür.

Su ihtiyacı Siyavuşpaşa (Çavuşpaşa) Deresi'nden sağlanan Ataköy Baruthanesi yapı topluluğunun; hammaddelerin işlenerek mamul madde haline getirildiği kalhâneler, ufalanan nemli barutların kurutulduğu sergihâne, barutun parlatıldığı ve şekillendirildiği perdahthâne, hamam, mahzen, nöbet kuleleri, cami ve ahır gibi birçok birimden oluştuğu bilinmektedir.

Ataköy Baruthanesi, Cumhuriyet döneminde Askeri Fabrikalar İdaresi'ne, 1955 yılında ise Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu'na devredilmiştir. Bu dönemde baruthane binaları artık işler durumda olmadığından arazisi içindeki yapılarla birlikte Türkiye Emlâk ve Kredi Bankası'na satılmış, 1957 yılında Baruthane arazisi üzerinde Ataköy siteleri inşa edilmiştir. 1972 yılında Ataköy Turistik Tesisleri tarafından işletilen yapı, sonraki dönemlerde plaj, otel gibi farklı işlevler kazanmıştır. Ataköy Baruthanesi'nden günümüze 4 dikdörtgen planlı yapı, nöbet kulesi, çeşme ve III. Selim tarafından 1792 yılında seyir ve dinlenme köşkü olarak yaptırılan Hünkâr Köşkü ulaşmıştır.

Fotoğraf 5. Ataköy (Bakırköy) Baruthanesi (2022-2024)

Kaynak: İBB Miras arşivinden alınmıştır.

Burada Ataköy Tatil Köyü varmış önceden. Boş alan Türkiye'nin en büyük plajı olarak geçiyormuş. O dönem çok fazla yabancı turist gelip burada kalıyormuş. Orada çalışan biriyle tanışmıştım. İngilizceyi burada öğrenmiş. Sonra Emlak Konut bu çevredeki arazilere konut yapmaya başlayınca o kocaman boş alandan ancak bu kadarı kalmış.

(Baruthane - Kadın, Bahçelievler, 43)

Ah biz burada nasıl eğlenirdik. Gazinoydu burası önceden eşimle gelirdik. Sonra kapandı bir sürü olay yaşandı. Çok uzun süredir harabe halindeydi. Bugün buraya böyle gelince, gençleri görünce gözlerim doluyor.

(Baruthane- Kadın, Bahçelievler, 74)

2018 yılından itibaren mülkiyeti İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde olan Ataköy Baruthanesi; İBB Miras'ın restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmalarıyla kamusal bir yaşam alanına dönüştürülmüştür. Ataköy Baruthanesi'nin özgün dokusunu esas alan evrensel koruma ilkeleri doğrultusunda geleneksel teknikler ve malzemelerle restorasyon çalışmaları tamamlanmıştır. Çalışmalar kapsamında Baruthane yapıları mimari niteliklerini ve tarihsel değerini ortaya çıkaran bir anlayışla adım adım iyileştirilerek koruma altına alınırken özgün dokuya ait olmayan ve zaman içinde eklenen mimari elemanlar da yapılardan uzaklaştırılmıştır.

Baruthane önceden kumarhane, gazino, gece kulübü gibi farklı işlevlerde kullanılmış diye biliyorum. Sonra o büyük yangın çıktığından beri de harabe olarak kaldığını anımsıyorum. Çok uzun yıllardır boştu burası. Ama geçmiş kullanımlarına bile baktığınızda hiç şimdiki gibi kamusal mekân olarak değerlendirilmemiş. O zaman bile hep belli kişiler gelip kullanıyormuş

(Baruthane- Kadın, Bahçelievler, 43)

Görüşmeye paralel olarak, Baruthane yalnızca tarihî dokusunu korumakla kalmayıp aynı zamanda şehir yaşamına aktif katkı sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.

İstanbul'un zengin coğrafyasının yarattığı doğal değerler ve tarihinden gelen derinlikli ve katmanlı miras, kenti her zaman çok özel yapmıştır. Bu özelliklerinin dışında İstanbul'un Türkiye ekonomisinin yığılma noktası olması yapılı çevre ve doğal alanlar üzerindeki baskıyı sürekli olarak büyütmüştür. Kentin sahip olduğu bu kültürel ve doğal mirasa dayalı zenginlik ve onu tüketmek üzere tehdit eden yatırım kararları İstanbul'un karşı karşıya kaldığı koruma sorunlarını ve planlamanın bu sorunlar karşısındaki tavrını ve mücadele etme zorunluluğunu sürekli gündemde tutmaktadır.

İstanbul'da İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirilen uygulamalara, koruma ve planlama kavram ve uygulamalarının tarihsel arka planından bakıldığında üretimin değişip dönüşerek yeniden devam ettiğini iddia etmemiz ve kamusallığın günümüz koşullarında yeniden keşfedildiğini söylememiz mümkün. Örneğin Hasanpaşa Gazhanesinin kültür, müze, eğitim işlevlerine kavuşması; Beykoz Çubuklu Silolarının sanat etkinlikleri mekanına; Beşiktaş, Kadıköy ve Moda iskelelerinin kütüphane işlevine; Süleymaniye Sıra Dükkanlarının İBB İstanbul Tasarım Müzesine dönüştürülmesi önemli örnekler olarak öne çıkmaktadır. Özgün işlevleri tiyatro olan Haldun Taner, Muammer Karaca vd. sahneleri tekrar aynı işlevle canlandırma projeleri, üretimin kamusal mekânının yeniden kurulması açısından büyük fırsattır. Kamusal ortak alanlar kültürel ve sanatsal üretimlere hizmet etmelerinin yanı sıra kamusallığın üretildiği, toplumsal hareketlerin tekrar ortaya çıkabildiği, müzakere ortamlarının kurulabildiği potansiyel alanlardır ve kenti yaratmak ancak kamusallığı yaratmakla gerçekleşebilir.

Prof. Dr. İclal Dinçer

GEÇMİŞLE BUGÜN ARASINDA: DENEYİMLER VE ALGILAR

Tarihsel süreç boyunca kamusal mekânlar, kentsel mekânı cazip hale getiren değerler olarak öne çıkmaktadır. Ancak kamusal mekanların toplumsal yaşama temas etmesi konusunun belli bir döneme kadar göz ardı edildiği görülmektedir.[42] Topluluk odaklı kamusal mekan yaklaşımı ilk olarak 1991 yılında Habermas tarafından ortaya konmuştur. Habermas kamusal mekânları, bireylerin din, dil, ırk, cinsiyet fark etmeksizin özgürce bir arada bulundukları, ortak sorunlar veya birliktelikler çerçevesinde tartışmayı mümkün kılan kamuoyunun oluşabileceği bir sosyal yaşam alanı olarak tanımlamıştır.[43] Aynı zamanda yapılan tanımlamalardan hareketle kamusal mekânların bireylerin gündelik yaşam pratikleri ve deneyimlerini oluşturan sosyal mekânlar, karşılaşma alanları olarak öne çıktığı görülmektedir.[44] Müşterek mekân olarak nitelendirilen kamusal mekânlar, çok kültürlülüğü kapsamaktadır. Bu nedenle kamusal mekanların toplumsal birlikteliği sağlayacak şekilde kurgulanması önemli görülmektedir.

Fiziksel birer alan olmaktan ziyade sosyal ilişkilerin kurulup geliştiği ortak yaşam zeminleri olarak öne çıkan kamusal mekânlar, mekânın bireyler arasında kurduğu bağların ne kadar güçlü olabileceğini ortaya koymakta; rastlantısal karşılaşmaların zamanla gündelik yaşamın kalıcı unsurlarına dönüştüğünü göstermektedir. Bu tür ilişkiler, mekânın sadece kullanılan bir yer değil, aidiyet hissinin ve topluluk duygusunun da inşa edildiği bir sosyal ortam olduğunu kanıtlamaktadır. Aynı zamanda, kamusal mekânların yalnızca fiziksel erişimle sınırlı kalmaması, aksine herkesin kendini ait hissedebileceği ve görünür olabileceği kapsayıcı yapılar olarak kurgulanması elzemdir. Nitekim, miras alanlarına kamunun erişiminin sınırlandırılması, toplumsal bütünleşmeyi zedeleyen bir durum olarak öne çıkmaktadır.

> **Çok güzel mekanlar. Kamunun olabilecek bir yeri neden kamudan saklıyoruz ki anlamış değilim.**
> (Bulgur Palas - Erkek, Antalya, 34)

Görüşmecilerin de işaret ettiği gibi, İBB Miras tarafından restore edilerek yeniden işlevlendirilen alanlar, yalnızca tarihî yapıların korunmasına değil; aynı zamanda miras alanlarının kamusal erişime açılmasına yönelik güçlü bir müdahale niteliği taşımaktadır. Bu mekânların herkes tarafından erişilebilir kılınması ve farklı işlevlerle donatılarak ortak kullanım imkânı sunması, kamusal mekân tanımının temelini oluşturan eşitlik, açıklık ve aidiyet ilkeleriyle doğrudan örtüşmektedir. Dolayısıyla bu tür uygulamalar, miras alanlarının "kamusal" nitelik kazanmasına yönelik somut adımlar olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede, yeniden işlevlendirilen kültürel miras alanlarının İstanbulluların gündelik yaşamındaki yerini, kamusallık deneyimleriyle nasıl ilişkilendirdiklerini ve bu alanlara dair algıyı anlamak adına saha çalışması gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın bu bölümünde, 04–13 Mayıs 2025 tarihleri arasında ArtİstanbulFeshane, Müze Gazhane, Baruthane, Bulgur Palas ve Beykoz Çubuklu Silolar olmak üzere kamuya açılan 5 mekanda toplam 46 kişiyle yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelere yer verilmiştir. Bu görüşmeler, yeniden işlevlendirilen kamusal mekânların gündelik yaşam üzerindeki etkilerine dair önemli bulgular sunmaktadır. Elde edilen veriler beş ana başlık altında değerlendirilmiş olup, aşağıda detaylandırılmıştır.

[42] Carr, S., Stephen, C., Francis, M., Rivlin, L. G., Stone, A. M. (1992). Public space. Cambridge: Cambridge University Press.
[43] Habermas, J.(1991), The structural transformation of the public sphere: an ınquiry into a ca-tegory of bourgeois society. (Burger and. Lawrence, Trans.). Cambridge: MIT Press
[44] Sennett, R.,(2010 [2003]). Kamusal insanın çöküşü. (S. Durak, A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Sel.

Endüstriyel Kalıntıdan Yaşayan Alanlara

Kentin hafızasında yer edinmiş miras alanlarının yeniden işlevlendirilerek kamuya ve kamusal yaşama kazandırılması geçmişle günümüz arasında bir bağ oluşturup toplumsal hafızayı canlı tuttuğu gibi, kent sakinlerinin yaşamsal niteliğini de geliştirmektedir. Şehrin kolektif hafızasının fiziksel temsilcileri niteliğindeki tarihi değere sahip atıl endüstri yapılarının dönüştürülmesi kente yeni kamusal mekanlar kazandırmaktadır. Terk edilerek işlevsiz hale getirilen bu mekanların yeni işlevlerle donatılması kamusal katılımı ve sosyal etkileşimi artırmaktadır. Bu noktada yenilenen bu mekanların bütün toplumsal gruplara hitap eden program ve aktivitelerle donatılması da kent mekanlarının işlevselliğine ve böylelikle gündelik yaşamda daha geniş biçimde yer edinmesine katkıda bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcılar da Beykoz Çubuklu Siloların geçmişte terkedilmiş, güvensiz ve işlevsiz bir alan olduğuna, ancak bugünkü haliyle endüstriyel kalıntıların yaşayan alanlara dönüştüğüne işaret etmektedir. Uzun yıllardır Beykoz'da yaşayan bir görüşmeci, bu alanın geçmişte mahallenin dışında kalan, kullanılmayan bir yer olduğunu; bugün ise mahalle yaşamına katılan canlı bir mekâna dönüştüğünü, "*Burası çok atıl haldeydi. Çubuklu'dan belediyenin dinlenme tesisine kadar yürüyorduk. Bu halini görmek bizi çok mutlu etti. Eskiden burası depo olarak kullanılırdı, gemiler petrollerini getirirdi. Dağıtım yapılırdı. Bu iskele yoktu mesela. Eskiden kimse dolaşamıyordu burada.*" şeklinde ifade etmiştir. Görüşmecinin anlatımı, mekânın geçmişten bugüne geçirdiği dönüşümü çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Görüşmeci, alanın uzun süre boyunca sanayi ve lojistik gibi amaçlarla kullanıldığını, bu nedenle kamusal erişime kapalı ve mahalle yaşamının dışında kalan bir yer olduğunu ifade ederek; gerçekleşen dönüşümün yerel halk nezdinde olumlu bir karşılık bulduğuna dikkat çekmektedir. Bu durum, toplumsal bir sahiplenme duygusunun da oluştuğunu göstermektedir.

> **Burası eskiden yıkık döküktü, harabeydi, güvensiz bir yerdi, madde kullanan insanlar vardı. Şimdi güzel, mahalle bile daha güvenli.**
> (Müze Gazhane - Kadın, Kadıköy, 57)

> **Burası çok uzun süre kapalıydı, berbat bir haldeydi. Binalar harabeydi. Yolları çok kötüydü zaten buraya geçemezdin. Geçsen de evsizler, uyuşturucu kullananlar falan hep buradaydı. Çok tekinsizdi. Hep ne olacak acaba burası diye düşünüyorduk. Kurtarıldı burası.**
> (Beykoz Çubuklu Silolar - Kadın, Beykoz, 72)

Güvenlik sorunlarının yanı sıra, bu bölgelerde kamusal mekân yetersizliğinin de temel sorunlardan biri olduğu, görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir. Miras alanlarının dönüşümünden önce, erişilebilir ve nitelikli kamusal mekân eksikliği nedeniyle birçok kullanıcı sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için farklı semtlere gitmek zorunda kaldığını belirtmiştir.

> **Silolar bu hale gelmeden önce mahallede çok fazla gidebileceğimiz yer yoktu. Ya meydana Ümraniye'ye gidiyorduk ya Beykoz'un içine gidiyorduk. Burası bu hale getirilmeden önce kapalıydı uzun süre, tedirgin olduğumuz için yakınlarından bile geçemiyorduk.**
> (Beykoz Çubuklu Silolar - Erkek, Beykoz, 73)

Görüşmecilerin de işaret ettiği gibi Müze Gazhane ve Beykoz Çubuklu Silolar'ın yeniden işlevlendirilmesi, kent sakinlerinin günlük yaşam pratiklerini çok yönlü ve olumlu biçimde dönüştürmüştür. Boş kaldığı süre boyunca güvensiz ve tekinsiz olarak algılanan bu alanlar, artık insanların kendini güvende hissettiği, zaman geçirmekten keyif aldığı kamusal mekânlara evrilmiştir.

Bir zamanlar tehlike ve terkedilmişlikle anılan yapılar, kamusal yaşamın yeni adresi haline gelmiş ve bugün herkesin yönünü çevirdiği bir buluşma noktasına dönüşmüştür.

İBB Miras'ın atıl kalmış miras alanlarına yönelik kamu odaklı dönüşümleri yalnızca fiziksel yapı ölçeğiyle sınırlı kalmayıp; aynı zamanda bu alanların bulunduğu mahalle dokusunda da derin ve çok boyutlu etkiler yaratmaktadır. Dönüşüm yalnızca mekanların kendisinde değil, mahalle sakinlerinin mekana dair algılarında da köklü değişimler meydana getirmiş, böylelikle mekan çevresindeki mahalleleri sosyal anlamda canlandırmıştır.

> **Gazhane mahalleyi çok değiştirdi. Mahalle yaşayan bir yere dönüştü.**
> (Müze Gazhane - Erkek, Kadıköy, 39)

> **Eskiden beri bu mahallede yaşıyorum. Gazhane mahalleyi adeta değiştirdi. Bu alan eskiden atıldı, buranın halka açılması muazzam, kent için büyük bir kazanç.**
> (Müze Gazhane - Kadın, Kadıköy, 40)

Yaşanan dönüşümle birlikte mekâna dair algılar da değişti; kamusal mekânın yeniden kazanımı, mahalle ölçeğinde güvenlik hissini ve kamusal etkileşimi artırdı

Dönüşüm süreci yalnızca güvenlik algısıyla sınırlı kalmamakta; bu değişim, zamanla mekâna dair farkındalığın da artmasına yol açmaktadır. Artık bu alanlar, sadece daha güvenli değil, aynı zamanda bilinen, sahiplenilen ve paylaşılan kamusal merkezler hâline gelmektedir. Fiziksel görünürlüğün artmasıyla birlikte sosyal görünürlük de yeniden inşa edilmekte ve bu sayede mahalle sakinleri daha önce farkında bile olmadıkları bu miras alanlarını tanımaya, kullanmaya başlamaktadır. Böylece güvenlikten doğan bu yeni farkındalık, toplumsal katılımı da beraberinde getirmektedir.

> **Burası harabe haldeydi. Mahalleli bile buradan geçemiyordu. Burası artık insanların yolunu değiştirip geldiği bir yer oldu. Mahalleli bile böyle bir yer olduğunun farkında değildi.**
> (Bulgur Palas - Kadın, Fatih, 55)

Bulgur Palas'ta gerçekleştirilen görüşmede, bu alanların eskiden sınırlı ve işlevsiz olduğu, ancak yeniden işlevlendirilme kapsamlı yapılan düzenlemelerle alana yönelik farkındalığın arttığı vurgulanmaktadır. Bu durum, mekânların sadece kullanılabilir alanlara dönüşmediğine; aynı zamanda kent yaşamında hissedilen, deneyimlenen ve sosyal etkileşimi artıran odak noktaları haline geldiğine işaret etmektedir. Miras alanlarının bu uygulamalarla dönüştürülmesi, toplumsal fayda sağlamanın yanı sıra, ulaşılabilirlik açısından da önemli avantajlar sağlamaktadır. Ulaşım kolaylığı, bu alanların yalnızca mahalle ölçeğinde değil, kent genelinde sahiplenilmesine olanak tanırken; ekonomik erişilebilirlik ise farklı sosyo-ekonomik grupların bu alanlardan eşit biçimde yararlanabilmesini mümkün kılmaktadır.

Kamusal mekân, herkesin ulaşabildiği ve ekonomik olarak da karşılayabildiği ölçüde kamusaldır.

> **Her şeyi geçtim bir çay 15 lira, biz emekliyiz bunları da düşünüyoruz. Sen İstanbul'da deniz kenarında temiz hava aldığın, güzel vakit geçirdiğin bir yerde bu fiyata çay içebilir misin?**
> (Beykoz Çubuklu Silolar - Kadın, Beykoz, 72)

> **Burayı tercih etme sebeplerimden en önemlisi ulaşımı. İstinye'den buraya arabalı vapurla kolayca gelebiliyorum.**
> (Beykoz Çubuklu Silolar - Kadın, Şişli, 50)

Beykoz Çubuklu Silolar örneğinde görüldüğü gibi, bu miras alanının halkın kullanımına açık, erişilebilir ve ekonomik olması, görüşmeciler tarafından kamusallığın en temel ölçütü olarak değerlendirilmektedir. Ulaşım kolaylığı da bu alanların tercih edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Görüşmeciler, bu tür alanların yalnızca üst gelir gruplarına yönelik olmamasından duyduğu memnuniyeti belirtmektedir. Kentin farklı bölgelerinden gelen insanlara da hitap ettiğini, farklı sosyoekonomik gelir gruplarına da hitap ediyor olmasının önemli olduğunu vurgulamaktadırlar.

Beykoz Çubuklu Silolar, 2025

Ticarileştirmeye Karşı Kamusal Mekan Direnci

Kamusal mekânlar, tüketim odaklı özelleştirmelere karşı güçlü bir toplumsal duruşun ifadesidir. Görüşmelerde öne çıkan bir diğer ortak nokta ise, bu kamu yatırımlarının halkın gerçek ihtiyaçlarına göre şekillendiğinin net biçimde dile getirilmesidir. Ayrıca görüşmeciler, bu mekânların birer "lüks" ya da özel işletmeler olmaktan ziyade, gündelik yaşamın parçası hâline gelebilecek yerler olduğu için korunması gerektiğini vurgulamıştır. Beykoz Çubuklu Silolar'da yapılan görüşmede, bu alanın kamusal kullanıma açılmasını görüşmeci, *"Burası sahil kenarı Boğaz'ın dibinde bir yer. Burası lüks bir restoran da olabilirdi ve böyle bir yer olmasaydı fiyatları yüksek olurdu, herkes gelemezdi."* sözleriyle aktarmıştır. Bu ifade, yalnızca bir mekânın kullanım biçimiyle değil, aynı zamanda kime ait olduğu ve kimin erişebileceğiyle ilgili derin bir kamusallık tartışmasına işaret etmektedir. Görüşmeciler bu alanların gündelik yaşamın doğal bir parçası hâline gelebilmesinin, korunması ve savunulması gereken bir kamu politikası olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla bu alanlar yalnızca fiziksel mekânlar değil, aynı zamanda sosyal adalet, kapsayıcılık ve dayanışma fikrinin de mekânsal karşılığı olarak değerlendirilmektedir.

> **Buranın özelleştirilmemesi, AVM yapılmaması, kar amacı gütmeden halkın hizmetine sunulması çok değerli. İçerisinde her şey var, her ihtiyacı karşılıyor. Ailem ve arkadaşlarımla nefes alabileceğim hayata karışabileceğim ender alanlardan.**
>
> (Müze Gazhane- Erkek, Kadıköy, 30)

> **Rezidansların yapımı sırasında Baruthane de gidecekti. Ama buradaki insanlar çok çabaladılar burası imara açılmasın diye.**
>
> (Baruthane - Kadın, Bahçelievler, 43)

Görüşmeciler bu alanların özelleştirme, ticarileştirme ve yüksek gelir grubuna yönelik kullanım biçimlerine karşı; erişilebilir, kapsayıcı ve kamusal nitelikte kalmasının hayati önem taşıdığını vurgulamaktadır. Beykoz Çubuklu Silolar'da yapılan görüşmelerde belirtildiği gibi, İstanbul Boğazı gibi değerli bir bölgede yer alan bu alanın halkın kullanımına açılması, yalnızca mekânsal bir düzenleme değil, aynı zamanda kentteki özelleştirme ve ticarileştirme politikalarına karşı güçlü bir toplumsal duruşun ifadesi olmaktadır. Bu yaklaşım, kentin sadece ayrıcalıklı kesimlere değil, tüm sakinlerine ait olduğu fikrini güçlendirmektedir.

Beykoz Çubuklu Silolar, 2025

> **Öncesini bilemiyorum hiç gelmemiştim ama artık en çok vakit geçirdiğim yerlerden biri. Her hafta en az bir kere geliyoruz eşimle. Eşim rahatsız olduğu için her yere kolay gidemiyoruz, burada o da sosyalleşiyor ben de bir iki insan görüyorum sohbet ediyorum, mutlu oluyorum.**
>
> (Beykoz Çubuklu Silolar - Kadın, Üsküdar, 71)

> **Burası bizim için hem ders çalışmak için çok güzel bir yer hem de arkadaşlarımızla buluşma mekanı.**
>
> (Artİstanbul Feshane - Kadın, Eyüpsultan, 19)

Yapılan görüşmeler, yeniden işlevlendirilen kültürel miras alanlarının farklı yaş, sağlık durumu ve sosyal ihtiyaçlara sahip kullanıcıların gündelik yaşam pratiklerine uyum sağlayan çok işlevli ve kapsayıcı mekânlara dönüştüğünü göstermektedir. Beykoz Çubuklu Silolar'da gerçekleştirilen görüşmede, mekânla kurulan bağın kişisel ve duygusal boyutuna dikkat çekerek, eşinin sağlık sorunları nedeniyle sınırlı sosyalleşme imkânlarını burada aşabildiklerini, bu alanın kendileri için bir nefes alma mekânına dönüştüğünü ifade etmiştir. Benzer şekilde, Artİstanbul Feshane'yi kullanan genç bir katılımcı da bu alanı günlük yaşamının aktif bir parçası olarak tanımlamıştır. Bu örneklerden yola çıkarak, miras alanlarının gündelik yaşam pratikleri ve kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda yeniden şekillendiğini ve sundukları işlevsellikle hem mekânsal hem de toplumsal açıdan önemli bir rol üstlendiklerini söylemek mümkündür.

Kültürel Mirasın Gündelik Yüzü: Miras Alanlarında Kadın ve Çocuk Deneyimi

Kentsel yaşamın hızla değişen dinamikleri içinde kültürel miras alanları, yalnızca geçmişin izlerini taşıyan yapılar olmaktan çıkmakta; kadınların ve çocukların aktif biçimde deneyimlediği, gündelik yaşamın bir parçası hâline gelen kapsayıcı kamusal mekânlara dönüşmektedir. Bu alanlar, kent içinde güvenli, erişilebilir ve çok işlevli yapılarıyla özellikle kadınlar ve çocuklar için önemli sosyal buluşma ve etkileşim zeminleri sunmaktadır.

> **Biz hanımlar olarak toplanıp günlerimizi burada yapıyoruz artık, Beltur'da birkaç parça yiyecek alıyoruz çayımızı alıyoruz. Evden çıkmış oluyoruz. Burası bizim için, hatta mahalledeki çoğu kişi için buluşma yeri haline geldi.**
>
> (Beykoz Çubuklu Silolar - Kadın, Beykoz, 72)

> **Geliyorum, oturuyorum burada. Örgümü de alıyorum hava almak için harika bir yer.**
>
> (Müze Gazhane - Kadın, Kadıköy, 75)

Beykoz Çubuklu Silolar ve Müze Gazhane'de yapılan görüşmeler, miras alanlarının kadınlar için yalnızca fiziksel bir mekân değil; gündelik yaşamın dışına çıkabildikleri, sosyalleşme ve dayanışma kurabildikleri kamusal mekânlara dönüştüğünü göstermektedir. Yeniden işlevlendirilmiş bu alanlar, kadınların kamusal mekândaki görünürlüğünü artırmakta ve sosyal etkileşimlerini destekleyen kapsayıcı buluşma noktaları işlevi görmektedir. Özellikle kadınlarla yapılan görüşmelerde, bu mekânları çocuklarıyla birlikte güvenle zaman geçirebildikleri, kent içinde nadir bulunan kamusal mekânlar olarak tanımladıkları ortaya çıkmıştır.

Miras alanları, kadınların gündelik yaşamda görünürlük kazandığı, toplumsal bağlarını güçlendirdiği kapsayıcı kamusal mekânlara dönüşüyor.

> **Çocukları parka getirdik. Park yok bu bölgede o yüzden çocukları da getirebilmek için burada buluşuyoruz. Okul çıkışlarında çok kalabalık oluyor. Güvenli alan burası. Pazartesi günleri dışında hep buradayız.**
>
> (Bulgur Palas - Kadın Fatih, 24)

> **Torunumu buraya getiriyorum. Etrafta fazla yeşil alan yok, torunum burada dilediğince oynuyor, biz de çay kahve içiyoruz, etkinliklere dahil oluyoruz. Zaten şartlar ortada, uzağa gidemiyoruz. Kafamızı bu şekilde dağıtıyoruz.**
>
> (Müze Gazhane - Kadın, Kadıköy, 57)

> **Öncesinde çocukların plastik oyuncaklarla oynadığı, yemek yeme alanı olarak kullanılan bir alandı. Yeme içme alanları kısırlaştı. Ölü bir alan haline geldi. Çocuklar için bile cazibesini yitirdi. Şimdi şahane bir şeye dönüştü. Buradan içeri girdiğinizden itibaren büyülü bir atmosfere giriyorsunuz.**
>
> (Artİstanbul Feshane- Kadın, Kadıköy, 56)

Yapılan görüşmelerin de gösterdiği gibi, çocuk oyun alanlarının varlığı, güvenlik hissi ve fiziksel erişilebilirlik gibi unsurlar, bu alanların mahallelinin gündelik yaşamında aktif biçimde kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Müze Gazhane, Artİstanbul Feshane ve Bulgur Palas gibi örneklerde görüldüğü üzere, özellikle çocuk oyun alanlarının varlığı, güvenli ve erişilebilir bir

ortam sunulması, bu mekânların sadece bireysel değil, aynı zamanda ailece vakit geçirilen mahalle mekânlarına dönüşmesini sağlamaktadır. Fatih'te yaşayan genç bir kadın katılımcı, Bulgur Palas'ı çocuklarıyla birlikte kullanabildikleri güvenli bir kamusal alan olarak tanımlamış ve mahalledeki kamusal alan ihtiyacına dikkat çekmiştir. Benzer şekilde, Müze Gazhane'deki görüşmede olduğu gibi mekânın farklı kuşaklara da hitap ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla, geçmişte cazibesini yitirmiş, sıradan ve işlevsiz alanlar; bugün hem çocukların hem yetişkinlerin aktif olarak deneyimlediği, paylaştığı ve sahiplendiği, çok katmanlı sosyal mekânlara dönüşmektedir.

> **Hatay'dan geldim ben gurbetteyim. Arkadaşı burada tanıdım, burası açılınca burada tanıştık. Çocukları parka getirip, bahçesinde oturuyoruz.**
>
> (Bulgur Palas- Kadın Fatih, 25)

Bulgur Palas'ta yapılan görüşmede de benzer bir yaklaşımla, bu alanın yalnızca çocuklar için bir oyun alanı değil, aynı zamanda yetişkinler için de yeni sosyal ilişkilerin kurulduğu bir buluşma mekânı hâline geldiği ortaya çıkmıştır. Görüşmeci, İstanbul'a göç ettikten sonra burada tanıştığı arkadaşıyla bağ kurduğunu ifade ederek, bu tür kamusal mekânların özellikle kadınlar için yalnızlaşmayı kıran, gündelik hayatın içinde sosyal destek ağlarının oluşmasına katkı sağlayan bir işleve sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Gündelik Hayatın İçinde Bir Durak

Kültürel miras alanları, güncel toplumsal yaşamın parçası hâline gelen, çok işlevli kamusal mekânlar olarak yeniden konumlanmaktadır. Bu alanlar, bireylerin gündelik yaşam deneyimleriyle sürekli olarak yeniden şekillenmekte; geçmiş, bugün ve gelecek arasında süreklilik sağlayan sosyal bağların kurulduğu platformlara dönüşmektedir. İstanbul gibi yüksek yapılaşma baskısı altındaki kentlerde, açık alan ve sosyalleşme olanaklarının sınırlılığı, bu tür mekânların kamusal yaşam üzerindeki işlevini daha da belirgin kılmaktadır.

Görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, yeniden işlevlendirilen kültürel miras alanları; fiziksel ve zihinsel olarak nefes alınabilecek, gündelik hayatın baskısından uzaklaşılabilecek çok yönlü kaçış noktaları hâline gelmektedir. Böylece bu alanlar, hem kent belleğini canlı tutmakta hem de çağdaş yaşamın ihtiyaçlarına yanıt veren kapsayıcı kamusal mekânlar olarak önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu kapsamda Müze Gazhane'de yapılan görüşmede, görüşmeci bu alanı Kadıköy'ün yoğun ve kalabalık yapısına alternatif bir kamusal yaşam alanı olarak tanımlamıştır. Görüşmeye katılan Kadıköy'de ikamet eden genç bir kadın görüşmeci, Kadıköy'ün kalabalık olduğuna dikkat çekerek bu alanı nefes alınabilecek nadir yerlerden biri olarak değerlendirmektedir. Bu yönüyle Gazhane, mahalleye canlılık katmakta ve çevresindeki sosyal dokuyu güçlendiren önemli bir rol üstlenmektedir.

> **Gazhane'den önce mahallede zaman geçirilecek bir yer yoktu, Gazhane buraya canlılık kattı. Kadıköy artık çok kalabalık bu nedenle insanlar burada nefes alabiliyor.**
>
> (Müze Gazhane - Kadın, Kadıköy, 21)

Görüşmelerde sıkça dile getirilen bir diğer konu, şehirdeki yeşil alan eksikliği ve artan kalabalığın yarattığı baskıdır. Beykoz Çubuklu Silolar ve Baruthane'de yapılan görüşmelerde de İstanbul'un özellikle merkez ilçelerinde kamusal açık alanlara erişimin kısıtlı olduğunu ve bunun gündelik yaşam kalitesini olumsuz etkilediğini ifade edilmiştir. Müze Gazhane örneğinde de olduğu gibi bu alanlar da artan kalabalık, yoğun yapılaşma ve betonlaşmanın arasında nefes alınabilecek alanlar olarak öne çıkmaktadır.

> **Nefes alacak yerler daraldı. Halk olarak böyle yerleri kazandırdıkları için müteşekkirim. Keşke daha da çoğalsa.**
>
> (Beykoz Çubuklu Silolar - Erkek,Maltepe, 52)

> **Yürüyüş nerede yapabilirim diye gezerken keşfettiğim bir mekan. Çevrede yeşil alan olmadığı için her yer bina bina olduğu için insan boğuluyor.**
>
> (Baruthane - Kadın, Bahçelievler, 26)

Görüşmecilerin de belirttiği üzere, kent yaşamının tekdüzeliği içinde nefes almak, üretken olmak ve sosyal bağlar kurmak her geçen gün daha zor hale gelirken, kültürel miras alanları bu ihtiyaçlara yanıt veren nadir kamusal mekânlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Miras alanlarının geçmişten gelen dokusu, fiziksel özellikleri, ortamın ferah olması, kullanıcıları bu alanlara çeken önemli nedenlerin başında gelmektedir. Görüşmecilerin sıkça vurguladığı bir diğer tema ise bu alanların çok işlevli yapısıdır. Bu alanların çok yönlü işlevselliği, kullanıcıların yalnızca belirli bir amaçla değil, gündelik yaşamın çeşitli ihtiyaçlarına yanıt arayarak bu mekânlarla daha derin bir ilişki kurmalarına imkân tanımaktadır.

> **Spor için, sağlıklı yaşam için çok iyi, sahil kenarında bir çay içseniz dünyalara bedel, bu alanın korunmasını isterim.**
>
> (Beykoz Çubuklu Silolar - Erkek,Maltepe, 52)

> **Sosyalleşmeye, çalışmaya ve dinlenmeye fırsat veren bir mekan .**
>
> (Baruthane - Kadın, Ataköy, 18)

Görüşmecilerin belirttiği gibi, bu mekanlar farklı yaş gruplarının ve ihtiyaçların bir arada var olabildiği, gündelik yaşamın çok yönlü akışına uyum sağlayan esnek sosyal alanlara dönüşmüştür. Dinlenmek, yürüyüş yapmak, çalışmak ve sosyalleşmek gibi pek çok farklı etkinliğe olanak tanıyan bu mekânlar, kullanıcıların mekânla kurduğu ilişkiyi hem derinleştirmekte hem de çeşitlendirmektedir

> **Kütüphanenin müdavimleri var artık. Etkinliklere gelen, atölyelere katılan kişileri, çocukların ailelerini falan tanıyoruz. Burada herkes birbiriyle tanışıyor, sıcak bir ortamı var.**
>
> (Baruthane - Kadın, Bahçelievler, 35)

Baruthane örneğinde görüldüğü üzere, kullanıcılar kütüphane gibi tematik işlevler aracılığıyla kurdukları karşılaşmaların zamanla sosyal bağlara ve kalıcı arkadaşlıklara dönüştüğünü ifade etmektedir. Bu durum, mekânın yalnızca bir hizmet noktası değil, aynı zamanda sosyal etkileşimlerin geliştiği bir buluşma zemini haline geldiğini göstermektedir. Bulgur Palas örneğinde de yapının, kullanıcılar tarafından gündelik yaşamın akışı içinde kendiliğinden keşfedildiği; kullanıcılar için rota üzerindeki uğrak noktaya dönüştüğü görülmektedir. Görüşmeciler, mekânın tarihsel dokusu kadar; ferah ve aydınlık iç mekânı, manzarası ve otopark gibi pratik imkanlarının da altını çizmektedir.

> **Uzun süredir duyuyordum hastane randevum vardı. Gelmişken ziyaret etmek istedim. Çok güzel tarihi bir bina burası, öğrencilere verilen değeri gösterir bu genişlik, ferah, aydınlık.**
>
> (Bulgur Palas - Kadın, Zeytinburnu, 24)

> **Hastane randevumuz vardı, buraya da geldik.**
> **Çok güzel bir yer oldu. Beklerken çay eşliğinde manzara izliyoruz.**
> **Otoparkı var, bu semtte otoparkın olması büyük nimet.**
>
> (Bulgur Palas - Erkek, Bakırköy, 36)

Özellikle İstanbul gibi yoğun yapılaşmanın ve mekânsal sınırlılıkların baskın olduğu bir kentte, bu tür işlevsel donatılar kullanıcı deneyimini zenginleştirerek, gündelik yaşamın parçası olan çok işlevli bir kamusal mekâna dönüşmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda bu mekanlar gündelik yaşam pratiklerine entegre olabilen, soluklanma, bekleme, karşılaşma ve sosyalleşme gibi ihtiyaçlara yanıt verebilen çok katmanlı alanlar olarak öne çıkmaktadır.

Artİstanbul Feshane, 2025

İkinci Ev Hissiyle Mekânda Kurulan Aidiyet

Kültürel miras alanlarının kamusal mekânlar olarak yeniden işlevlendirilmesi, kullanıcılarda aidiyet duygusunu pekiştiren güçlü bir zemin oluşturmaktadır. Böylece bireyler, bu alanlara yalnızca birer etkinlik katılımcısı olarak değil; aynı zamanda dinlenen ve vakit geçiren öznel deneyim taşıyıcıları olarak dâhil olmaktadır. Katılımcıların %77,1'i İBB Miras tarafından hayata geçirilen restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmalarının kentte aidiyet duygusunu güçlendirdiğini ifade ederken, geri kalan %22,9'u bu görüşe katılmadığını belirtmiştir.

Her 10 İstanbulludan yaklaşık 8'i ise İBB Miras tarafından hayata geçirilen restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmalarının kentte aidiyet duygusunu güçlendirdiğini ifade ediyor. [45]

Restore edilen ve kamuya kazandırılan bu mekânlar zamanla yalnızca fiziksel kullanıma açık mekânlar olmaktan çıkmakta; bireysel hafızaların yer tuttuğu, toplumsal aidiyetin pekiştiği ve ortak yaşam deneyimlerinin üretildiği simgesel mekânlara dönüşmektedir. Özellikle gündelik hayata entegre edilen karşılaşma, bekleme, keşfetme gibi olağan pratikler, bu alanları daha içselleştirilmiş bir mekânsal aidiyetin parçası haline getirmektedir. Yapılan Barometre araştırması, İstanbulluların %60'ının İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Miras tarafından yürütülen restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmalarının kentte aidiyet duygusunu artırdığını düşündüğünü göstermektedir. Bu bulgu, özellikle tarihi yapıların fiziksel müdahalenin ötesinde sosyal ve kültürel işlevlerle yeniden kullanıma açılmasının kent sakinleri üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Yanı sıra, Baruthane ve Müze Gazhane örnekleri üzerinden yapılan saha çalışmaları, bu tür alanlarda gerçekleşen sosyal etkileşimlerin, kültürel etkinliklerin ve gündelik kullanım pratiklerinin miras alanlarına olan bağlılığı artırdığını göstermektedir. Kullanıcılar bu alanları sadece ziyaret etmeyip, düzenli şekilde kullanmakta; bireysel ya da toplu etkinlikler aracılığıyla bu mekanlarla ilişki kurmaktadır. Bu durum, söz konusu alanların kent yaşamına entegre olduğuna işaret etmektedir.

> **Burası benim için çok önemli bir yer hayatım ile adeta bütünleşti. 4 senedir buraya geliyorum. Üniversite sınavına bile buranın kütüphanesinde çalıştım, üniversite hayallerimi burada kurdum, şimdi üniversite öğrencisiyim, buranın tüm alanlarını kullanıyorum.**
> (Müze Gazhane - Kadın, Kadıköy, 21)

> **Biz burada kütüphanede ders çalışırken aynı zamanda sosyalleşebiliyoruz da. Burada çalışan kişilerle de tanıştık, tüm günümüz burada geçiyor. Evin avlusuna çıkmış gibi hissediyorum.**
> (Baruthane- Erkek, Bağcılar, 21)

[45] İstanbul Barometresi Nisan 2025 Raporu , 22-29 Nisan 2025 tarihleri arasında 752 İstanbul sakini ile telefon üzerinden görüşülerek hazırlanmıştır.

> **Son bir yılım Baruthane'de geçti. Baruthane ikinci evimiz oldu.**
> (Baruthane- Kadın, Bakırköy, 24)

Hem nicel bulgular hem de nitel görüşmeler birlikte değerlendirildiğinde, kullanıcıların bu mekânlara yönelik güçlü bir aidiyet duygusunu ve topluluk bilincini geliştirdiği açıkça görülmektedir. Bu paralellik, kültürel miras alanlarının yalnızca korunması gereken fiziksel yapılar değil; bireylerin yaşam öykülerine ve belleğine dokunan sosyal mekânlara dönüştüğünü ortaya koymaktadır.

> **Baruthane'de yapılan herhangi bir etkinliği mahalleli çok sahipleniyor. Özellikle yaş ortalaması yüksek bir mahalle olmasına rağmen konserlere çıkan kişileri tanımasalar bile her etkinliğe geliyorlar. Burayı sosyalleşme alanı olarak tanımlıyorlar.**
> (Baruthane- Kadın, Bahçelievler, 35)

Görüşmecilerin de yukarıda işaret ettiği gibi, mekân sadece bireyler arasında değil, mahalle ölçeğinde de sosyal bağları destekleyici işlev görmektedir. Müze Gazhane örneğinde de görüldüğü gibi, ortak etkinliklere katılma ve fiziksel mekânı sahiplenme yoluyla mahalle halkı için bir buluşma ve canlanma noktası haline gelmiştir.

> **Mahalle artık canlandı, özellikle konser günleri daha da hareketli oluyor. Akşama kadar buralardayım, burası bizim.**
> (Müze Gazhane- Kadın, Kadıköy, 75)

Görüşmeciler için bu kamusal mekânlar olağanüstü durumlarda da güvenli alanlar olarak tanımlamaktadır. Özellikle deprem gibi afet anlarında bu alanlar, kent sakinlerine güven sağlayan, riskli durumlarda toplanılan mekânlara dönüşmektedir.

> **Özellikle deprem olduğu zaman iyi ki burası var demiştim.**
> (Baruthane- Kadın, Bakırköy, 24)

Geçmişin İzinde Sanat: Miras Alanlarının Kültür ve Sanat Mekânlarına Dönüşümü

İstanbul, derin tarihi birikimi, çok katmanlı toplumsal dokusu ve kültürel çeşitliliğiyle Türkiye'nin en önemli kültür ve sanat merkezlerinden biridir. Ancak bu kültürel zenginliğe rağmen, kentte kültür-sanata erişim hâlâ ciddi mekânsal ve yapısal eşitsizliklerle sınırlanmaktadır. Sosyoekonomik farklılıklar, hizmetlerin kent geneline eşit dağılmaması ve kültürel altyapı eksiklikleri bu alandaki temel sorunlar arasında yer almaktadır. Son yıllarda ise, bu eşitsizlikleri azaltmayı hedefleyen yaklaşımlarla kültürel miras alanlarının toplumsal fayda doğrultusunda yeniden işlevlendirilmesi yönünde önemli adımlar atılmış; kültür-sanat eksenli, kapsayıcı kamusal mekânlar oluşturulmaya başlanmıştır. kısıtlandıklarını dile getirmektedir.

İstanbulluların %52'si sergi, konser, atölye gibi kültürel etkinliklere katılma, %20,4'ü merak ettiği için, %14,9'u sosyal buluşmalar ve vakit geçirmek için, %10,9'u çocuklarıyla birlikte zaman geçirmek istediği için miras alanlarını ziyaret ettiğini ifade ediyor. [46]

İstanbul Barometresi'nde ortaya çıkan veriler değerlendirildiğinde, İstanbul'da kültürel miras alanlarının yalnızca geçmişin izlerini taşıyan mekânlar değil, aynı zamanda güncel kültürel ihtiyaçlara yanıt veren dinamik kamusal mekânlar haline geldiği görülmektedir. Katılımcıların %52'sinin kültürel etkinliklere katılmak amacıyla bu alanları ziyaret ettiğini belirtmesi, sanat ve kültüre erişimin bu tür mekânlarda mümkün hale geldiğini ve bireylerin yaşam kalitesine doğrudan etki ettiğini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, %14,9'unun sosyal buluşmalar ve vakit geçirmek, %10,9'unun ise çocuklarıyla birlikte zaman geçirmek istemeleri bu alanları sosyalleşme mekanı olarak gördüklerini göstermektedir. Bu durum, kültürel mirasın yalnızca korunmakla kalmayıp günlük hayatla bütünleştiğini, kentlilerin sosyal ilişkilerini güçlendiren bir zemin sunduğunu ortaya çıkarmaktadır. %20,4'lük kesimin bu alanlara olan ilgisini merakla açıklaması ise, kültürel mirasın hem bireysel keşfi hem de kolektif belleği besleyen bir unsur olduğunu göstermektedir.

> **Baktığınızda silolar depo alanları aslında, bir anlamı olmayan demir yapıların bugün sergi alanı haline getirilmesi çok etkileyici.**
> (Beykoz Çubuklu Silolar- Kadın, Kadıköy, 50)

Beykoz Çubuklu Silolar'da yapılan görüşme değerlendirildiğinde, yıllar içerisinde atıl kalan ve bu nedenle 'anlamsız görünen' sanayi yapılarına kültürel bir işlev kazandırılması, hem mekânsal hem de toplumsal dönüşümün mümkün olduğunu ve bu dönüşümün kullanıcılarla kurulan ilişkide karşılığını bulduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, kültürel miras alanlarının yeniden işlevlendirilmesi, İstanbul'un derin eşitsizliklerine rağmen ortak bir kamusal zeminde buluşma, kültür-sanata erişimin tüm kent sakinlerinin hakkı olduğu anlayışını mekânda somutlaştırmaktadır.

[46] İstanbul Barometresi Nisan 2025 Raporu , 22-29 Nisan 2025 tarihleri arasında 752 İstanbul sakini ile telefon üzerinden görüşülerek hazırlanmıştır.

> **Gazhaneyi hep kullanıyorum. Özellikle akşam saatlerinde gerçekleştirilen etkinliklere katılıyorum. Burası günlük rutinlerimi gerçekleştirdiğim önemli bir yer.**
> (Müze Gazhane- Erkek, Kadıköy, 39)

Müze Gazhane, kullanıcı deneyimlerinden yola çıkarak değerlendirildiğinde, özellikle etkinlik saatlerinde yoğunlaşan kullanım[47], kamusal mekânın hem gündüz hem de akşam saatlerinde yaşayan bir alan olduğunu ortaya koymakta ve Müze Gazhane'nin kullanıcıların gündelik yaşam pratiklerine entegre olduğu anlaşılmaktadır.

Kültür-sanat alanları, kentte birlikte yaşamanın ve kamusal paylaşımın yeni zemini oluyor.

Müze Gazhane deneyimlerine benzer bir yaklaşımla, Bulgur Palas[48] sahip olduğu tarihi kimliğinin ötesinde, içerisindeki etkinlikler ile sosyal etkileşimi güçlendiren ve şehri yeniden canlandıran müşterek bir mekân olmasıyla öne çıkmaktadır. Yanı sıra, Çubuklu Silolar[49] da bulunduğu konum ve sahip olduğu geniş açık alan itibariyle mahalleli tarafından sıkça kullanılan alanların başında gelmektedir.

> **Buradaki gençler herhangi bir konser olduğunda Silolara geliyorlar. Sadece konser zamanı değil öncesi ve sonrasında vakit geçiriyorlar. Beykoz'dan kültür sanat mekanlarına ulaşmak gidip dönme süresi uzun olduğu için çok zor oluyor.**
> (Beykoz Silolar, Erkek, Beykoz, 34)

Görüşmede de belirttiği gibi, bölgedeki kültür-sanat altyapısının yetersizliğini ve Çubuklu Silolar gibi mekânların, yerel halk için yalnızca bir etkinlik alanı olmadığını, aynı zamanda günlük yaşamda erişilebilir ve anlamlı bir kamusal alan ihtiyacına cevap verdiğini ortaya koymaktadır. Bu tür tarihî alanların, kamusal kullanım amacıyla yeniden işlevlendirilmesinin yerel düzeyde nasıl somut karşılıklar bulduğunu açıkça göstermektedir.

[47] Müze Gazhane; İklim Müzesi, Karikatür ve Mizah Müzesi, Çocuk Bilim Merkezi, güncel sergilere ev sahipliği yapan sergi mekânları, Afife Batur Kütüphanesi, farklı disiplinlerden zengin arşiviyle İstanbul Kitapçısı, çocuk ve yetişkin atölyeleri, söyleşiler, konserler, film gösterimleri, tiyatro oyunları gibi kültür-sanat etkinlikleri, yeme-içme alanları ve meydanıyla kamusal bir mekân olarak her gün binlerce kişi tarafından kullanılan bir alan haline gelmiştir.

[48] Açıldığı günden bu yana binlerce kişi tarafından ziyaret edilen Bulgur Palas; Magnum Photos'un 77. yıl sergisi olan "Magnum İstanbul'da" ile açılmış; ardından İBB ile Magnum Photos arasındaki kalıcı işbirliğinin ikinci sergisi olan "Magnum İstanbul'da: İnsan Hakları-Olanlar Olmayanlar" başlıklı sergi ile programını sürdürmektedir.

[49] Dijital Sanatlar Müzesi, Doğa ve Bilim Müzesi, Çocuk ve Sanat Merkezi, kütüphane, atölye, sahne, etkinlik alanı, restoran, kafe gibi çok amaçlı birimleriyle öne çıkmaktadır.

Çubuklu Silolar'ın yerel halk tarafından yoğun biçimde sahiplenilmesine benzer şekilde, kent genelinde farklı ölçeklerde kamusal işlev üstlenen bir başka kültürel miras alanı olan Artİstanbul Feshane[50] ön plana çıkmaktadır. Artistanbul Feshane, uluslararası öneme sahip sergilerin yanı sıra, her yaştan katılımcıya yönelik atölyeler, söyleşiler ve konserlerle, kentin kültürel çeşitliliğine açık bir platform sunmaktadır.

> **Ben eski Taksimcilerdenim. Konser, tiyatro, sergi gezerdik eskiden. Feshane bana o günleri hatırlatıyor.**
> (Artİstanbul Feshane-Kadın, Fatih, 70)

Görüşmecilerin Artİstanbul Feshane'yi "eski" Beyoğlu'na benzetmesi, bu mekânın yalnızca bir sergi veya etkinlik alanı olmanın ötesinde, İstanbul'un kültürel geçmişine atıfta bulunan bir buluşma noktası olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Görüşmeden elde edilen ifade, geçmişte Beyoğlu'nda kültürel yaşama katılmış kuşakların, bugün benzer bir deneyimi Artİstanbul Feshane gibi alanlarda yeniden yaşadığını ortaya koymaktadır.

Saha araştırması bulguları, incelenen mekânların kullanıcılar tarafından kültür ve sanatla etkileşim alanları olarak tanımlandığını göstermektedir. İBB Miras tarafından koruma ve yeniden işlevlendirme yaklaşımıyla kamuya kazandırılan bu mekânlarda çeşitli kültürel etkinlikler düzenlenmekte, bu sayede kentliler için erişilebilir ve çok yönlü kamusal alanlar oluşturulmaktadır (Harita 1).

[50] Artİstanbul Feshane; çok amaçlı birimleri, sergi salonları, Beral Madra, Haluk Gökçebay, Münir Ekonomi, Naile Akıncı, Komet, Balkan Naci İslimyeli'nin arşivlerini içeren Naile Akıncı Kütüphanesi, kongre alanları, atölyeler, yeme-içme alanları ve sergilerle eşzamanlı olarak söyleşiler, açık hava film gösterimleri, çocuk festivalleri, yetişkin ve çocuk atölyeleri gibi etkinlikleri içeren mekan, kültür sanata erişimin kuvvetlendiği önemli bir çekim merkezi olarak öne çıkmaktadır. 19 küratör, 300 sanatçı ve 400'den fazla eserin yer aldığı "Ortadan Başlamak" isimli açılış sergisinin ardından 10. Asya-Avrupa Mediations Bienali, "Ben Başka Bir Sen, Sen Başka Bir Ben", dünyanın en önemli sanat kurumlarından olan ve ilk kez Türkiye'ye gelen Tate koleksiyonu "Dinamik Göz: Optik ve Kinetik Sanatın Ötesinde", Türk grafik sanatının duayenlerinden, hattat ve cilt sanatçısı Prof. Emin Barın'ın eserlerinden oluşan "Emin Barın: "Ne Senden Rükû Ne Benden Kıyam", "Bir Koleksiyoner Hikâyesi: Mustafa Taviloğlu", Ahmet Güneştekin'in "Kayıp Alfabe" sergileri gerçekleştirilmiştir.

Harita 1. İBB Miras Tarafından Kamuya Kazandırılan Alanlar ve İBB Kültür Daire Başkanlığı Tarafından Alanlarda Yapılan Etkinlikler

İSTANBUL'UN YENİDEN CANLANDIRILAN DİĞER TARİHİ MEKÂNLARI

İBB Miras tarafından koruma altına alınıp şehrin yeni yaşam alanları olarak tasarlanan diğer kültür varlıkları: Büyükada Taş Mektep, Yedikule Müze Gazhanesi, Botter Apartmanı (Casa Botter), Haliç Sanat Evleri, Cendere Sanat, Anadolu Hisarı, Kara Surları, Metrohan ve Yerebatan Sarnıcı'dır.[51]

Büyükada Taş Mektep

Büyükada, Kadıyoran Caddesi'nde konumlanan Taş Mektep, 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiştir. İlk inşa edildiğinde bir süre dönemin Rum Ortodoks Patriği olan Sofronios'un konutu olarak kullanılmıştır. Adalar Milli Eğitim Müdürlüğü'nden edinilen bilgilere göre yapı 1922 yılında İstanbul Belediyesince satın alınmıştır. Böylece Türk okulu "Köprülü Mehmed Paşa Numune Mektebi" buraya taşınmıştır. Yapının Patrik Sofranios'un 1899'daki ölümünün ardından 1922'de okul olduğu tarihe kadar hangi işlevle kullanıldığı bilinmemektedir.

Mimarı kesin olarak bilinmemekle birlikte Sofronios Köşkü ya da Eski Mektep olarak da bilinen bu yapı; Sofronios'un konutu olarak kullanıldığı dönemden sonra 1922-1967 yılları arasında Büyükada İlkokulu (Taş Mektep) olarak hizmet vermiştir. Bu tarihten itibaren Büyükada Ortaokulu olarak kullanılmaya devam eden yapı yangın tehlikesi nedeniyle 1978-79 öğretim yılında boşaltılmıştır. 2021 yılı Ağustos ayında başlayan ve yapının karakteristik dokusunu ortaya çıkaran restorasyon uygulamaları, çevre duvarlarının güçlendirilmesi ve peyzaj çalışmalarıyla bütünleşerek 2023 Haziran ayında kamusal kullanıma açılmıştır.

Fotoğraf 6. Büyükada Taş Mektep (2021-2024)

Kaynak: İBB Miras arşivinden alınmıştır.

Yedikule Gazhanesi

Yedikule Gazhanesi, İstanbul'un endüstriyel mirası açısından önemli bir yere sahip olan yapılardan biridir. Şehrin aydınlatılma ve ısınma problemlerine yönelik bir üretim merkezi olan gazhaneler başlangıçta daha çok aydınlatma için kullanılmıştır.

[51] İstanbul Tasarım Müzesi/Süleymaniye Sıra Dükkanlar, İstanbul Sanat Müzesi/Haliç Tersanesi, Gülhane Sanat/Gülhane Parkı Sarnıcı, Moda İskelesi, Kadıköy İskelesi ve Beşiktaş İskelesi de İBB Miras tarafından restore edilen alanlar olarak öne çıkmaktadır.

İstanbul'da ilk gazhane olan Dolmabahçe Gazhanesi (1853), şehir aydınlatmasındaki başarısıyla yeni gazhanelerin kurulmasına öncülük etmiştir. Bu amaçla kurulan Yedikule Gazhanesi kömür-havagazı üretim blokları, katran ayırıcılar, vinç, kazan, ambar, idari binalar ve gazometrelerden oluşan bir yapı kompleksidir. Şehremaneti tarafından Yedikule Gazhanesi'nin yapım çalışmalarına 1873 yılında başlanmış, Sultan II. Abdülhamid devrinde 1880 yılında tamamlanmıştır. Aynı zamanda Yedikule Gazhanesi, İstanbul'da sosyal amaçlı olarak kurulan ilk gaz fabrikası özelliği göstermektedir.

Uzun yıllar hizmet verdikten sonra 1945'te İETT'ye bağlanan Yedikule Gazhanesi 1993 yılında kapatılmıştır. İBB Miras tarafından Ağustos 2021'de başlatılan restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmalarına kadar, yapı uzun yıllar boyunca atıl durumda kalmıştır. Yedikule Gazhanesi'nin yeni işlevleriyle kamuya açılması, Tarihî Yarımada'nın kültürel çeşitliliğini zenginleştirirken, kent sakinlerine sosyalleşme, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma imkânı sunan nitelikli bir kamusal mekân olarak kente entegre edilmiştir.

Fotoğraf 7. Yedikule Gazhanesi(2021-2023)

Kaynak: İBB Miras arşivinden alınmıştır.

Botter Apartmanı (Casa Botter)

İstiklal Caddesi'nin simge yapılarından Botter Apartmanı, II. Abdülhamid Dönemi'nde sarayın resmi terzisi ve modacısı olan Hollanda uyruklu Jean Botter için dönemin gözde muhiti olan Pera'da yaptırılmıştır. Yapının inşası, İtalyan Mimar Raimondo D'Aronco tarafından 1901 yılında tamamlanmıştır.

İlk moda evi olduğu bilinen "Botter Moda Evi" 1901 yılında açılmıştır. Botter'in uzun yıllar saray halkı ve Osmanlı soyluları için kıyafetler tasarladığı bilinmektedir. Ancak Balkan Savaşları, Dünya Savaşları nedeniyle modaevine ilgi azalınca, 1917 yılında Botter Ailesi apartmanı Osmanlı vezirlerinden Nedim Paşa'nın oğlu Mahmut Nedim Bey'e satarak Paris'e taşınmıştır. Orijinal adı "Maison Botter" (Casa Botter) olan Botter Apartmanı ile ilgili kaynaklarda yer alan ifadelere göre **mimarlık tarihi bakımından en önemli özelliği, İstanbul'daki bilinen ilk Art Nouveau binası olmasıdır**. Botter Apartmanı'nın, Botter Ailesi'nin Paris'e göç etmesinden sonra birçok defa el değiştirdiği bilinmektedir.

İBB Miras, 2021 yılında cephe konservasyonunu gerçekleştirdiği tarihî yapının kapsamlı restorasyonu ve yeniden işlevlendirilmesini de üstlenmiştir. Evrensel koruma ilkelerini temsil eden restorasyon anlayışı doğrultusunda, özgün malzeme ve tekniklerle uygulanan çalışmaların devam ettiği yapının ilk iki katı restorasyon çalışmaları tamamlanarak açılmıştır. Yapının zemin katı ve birinci katı çeşitli sergilere ev sahipliği yapmanın yanında çalışma ofisi olarak da kullanılmaktadır. Botter Apartmanı gibi kent hafızasıyla bütünleşmiş tarihî bir binanın yeni fonksiyonlarla kamusal mekâna kazandırılması, kültürel mirası korumanın ötesine geçerek onu dinamik, yaşayan ve sürekli evrilen bir özneye dönüştürmektedir.[52]

[52] Casa Botter; açılışından bugüne dek "Düşler ve Hakikatler", "Lozan 1923 ve Yüz Yıl Önceki Başlangıç" gibi birçok sergiye ev sahipliği yapmıştır.

Fotoğraf 8. Botter Apartmanı (Casa Botter) (2021-2023)

Kaynak: İBB Miras arşivinden alınmıştır.

Haliç Sanat

18. yüzyıl İstanbul sivil mimarisinin en özgün örneklerinden olan Fener Evleri, Haliç kıyısında Balat- Fener bölgesinde yer almaktadır. Fener Evleri'nin inşa tarihi ile ilgili farklı görüşler bulunmakla birlikte genel olarak 18. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Taş odalar olarak da adlandırılan bu yapılar genellikle Fenerli Beyler olarak bilinen Osmanlı yöneticilerinin inşa ettirdikleri saklama ve depolama amaçlı birimler olarak tanımlanmaktadır.

İBB Miras tarafından gerçekleştirilen restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmalarının ardından Haliç Sanat 1, Haliç Sanat 2 ve Haliç Sanat 3 olarak adlandırılmıştır. Fener Evleri'nde, ilgili yapılar fiziksel olarak güçlendirilip geleceğe taşınmış, güncel ihtiyaçlara cevap veren ve bölgenin kültürel altyapısının güçlenmesine katkı sağlayan modern sanat mekânları olarak tasarlanmıştır.

Fotoğraf 9. Haliç Sanat (2023)

Kaynak: İBB Miras arşivinden alınmıştır.

Cendere Sanat

Cendere Pompa İstasyonu, Osmanlı endüstri mirasının özgün durumunu koruyarak günümüze ulaşan az sayıdaki endüstri yapılarından biridir. Sultan II. Abdülhamid (1842-1918) döneminde inşa edilen tarihi yapının resmi açılışı 1902 tarihinde yapılmıştır. "Hamidiye Su Tesisleri"nin terfi istasyonlarından biri olarak Kağıthane çevresindeki membalardan sağlanan suyu Balmumcu ve Beşiktaş-Tophane hattına iletmiştir.

Cendere Pompa İstasyonu, 600 metreküplük iki adet su deposuyla tek katlı su pompa istasyonu ve lojmanlardan oluşan bir komplekstir. Eski kaynaklarda "fabrika" olarak adlandırılan pompa istasyonunun günümüze ulaşan ana binasında büyük bir salon ile kazan dairesi, kömür deposu, müdür, işçi odaları ve tamirhane gibi birimler yer almıştır. Cendere Pompa İstasyonu'nda elektrikli sisteme geçilmesinin ardından zamanla işlevini değiştiren istasyon, 1990'lara dek sınırlı ölçüde kullanılmaya devam etmiş, ancak bacası yıkılmış ve iç mekânda bazı değişiklikler yapılmıştır.

Cendere Pompa İstasyonu, endüstri mirasının korunarak yeniden işlevlendirilmesine örnek oluşturmaktadır. İBB Miras tarafından özgün mimari nitelikleri gözetilerek restore edilen yapı, Cendere Sanat adıyla kültür-sanat işleviyle kamuya açılmıştır. Tescilli binalara, kapalı sergilere, dört asırlık çınar ağacı ve yoğun bitki örtüsüyle düzenlenen geniş peyzaj alanına sahip olan alanda açık hava etkinlikleri gerçekleşmektedir. Bu dönüşüm, yapının kente entegre olmasını sağlamış ve İstanbul özelinde ağırlıklı olarak belli merkezlerde yoğunlaşan kültür-sanat alanlarının merkez dışında da yer bulmasına katkı sunmuştur.

Fotoğraf 10. Cendere Sanat (2022)

Kaynak: İBB Miras arşivinden alınmıştır.

Anadolu Hisarı

Anadolu Hisarı, İstanbul kuşatmasının hazırlıklarından biri olarak Doğu Roma'ya Karadeniz'den gelebilecek yardımları engellemek ve Boğaz'da hâkimiyet kurmak amacıyla Sultan Yıldırım Bayezid tarafından 1390'larda inşa ettirilmiştir. Fatih Sultan Mehmed, 1452 yılında Rumeli Hisarı'nı inşa ettirirken Anadolu Hisarı'na da bir hisarpeçe yaptırmıştır. Kalenin hisarpeçe kısmına toplar kurulmasıyla Anadolu Hisarı, Boğaz'ın diğer yakasını tutan Rumeli Hisarı gibi ateşli silahlar çağının gereklilikleriyle donatılmıştır. Böylece bir savunma yapısı olmaktan çıkıp taarruz yapısı haline gelen Hisar, 1453'te İstanbul'un fethinde önemli bir rol oynamıştır.

Anadolu Hisarı, 16. ve 17. yüzyıllarda Boğaz'daki seyrüsefaini denetlemeye devam etmiş, Boğaziçi'nin güvenliğinin sağlanmasında kullanılmıştır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren harap bir hal alan Hisar'ın bazı bölümleri yıkılmış, içerisine zamanla sivil konutlar yapılmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru tahribatın giderek arttığı tarihî yapıda, 1894 yılında meydana gelen büyük depremle birlikte bazı burçlar, 1928 yılında da yapılan sahil yolu çalışmaları sırasında Hisar beden duvarları ve kapıları yıkılmıştır. 2021 yılında yakınındaki Namazgâh ile birlikte İBB Miras tarafından restorasyon sürecine alınan Anadolu Hisarı, müze kent yaklaşımı doğrultusunda İstanbul depremine karşı güçlendirilmiştir.

Tarihî dokuya uyumlu, minimum müdahale prensibiyle gerçekleştirilen çalışmalarda özgün elemanlar korunmuş, tahrip olan bölümler geleneksel malzeme ve tekniklerle onarılmıştır. Ayrıca çevre ve meydan düzenlemeleriyle Göksu Deresi ile bütünleşmesi sağlanmış, kamusal mekân işlevi güçlendirilmiş ve restorasyon süreci "açık şantiye" uygulamasıyla kentlilere açılmıştır.

Fotoğraf 11. Anadolu Hisarı (2024)

Kaynak: İBB Miras arşivinden alınmıştır.

Kara Surları

Günümüze ulaşan en uzun ve en eski savunma sistemlerinden biri olan "Kara Surları", 7.2 kilometre boyunca uzanıp Tarihi Yarımada'yı şehrin batı yönünde sınırlamaktadır. 5. yüzyıla tarihlenen Theodosius Surları, Kara Surları'nın yaklaşık 5.7 kilometrelik kısmını oluşturmaktadır. Kara Surları'nın Tekfur Sarayı'ndan Haliç sahile uzanan kısmı ise Blakhernai (Blaherna) Surları olarak bilinmektedir.

Şehrin ilk surlarının Doğu Roma İmparatorluğu'nun kurucusu ve şehre adını veren I. Constantinus tarafından yeni kurulan başkenti tehlikelerden korumak üzere inşa ettirilen, Haliç'ten Çemberlitaş civarına, oradan da Marmara Denizi'ne ulaşan sur olduğu düşünülmektedir. Günümüze ulaşan Kara Surları ise İmparator II. Theodosius Dönemi'nde (408-450) inşa edilmiştir. Theodosius Surları boyunca Marmara kıyısından itibaren Altınkapı, Yedikule Kapısı, Belgradkapı, Silivrikapı, Mevlanakapı, Topkapı, Sulukule Kapı ve Edirnekapı olmak üzere çeşitli kapılar yer almaktadır.

Şehrin savunmasında önemli rolü olan Kara Surları, Doğu Roma döneminde, Osmanlı Döneminde ve Cumhuriyet Döneminde çeşitli onarımlar görmüştür. Ancak çok uzun yıllar boyunca harap halde kalmıştır. 2020 yılında İBB Miras tarafından surlarda kapsamlı restorasyon çalışması hayata geçirilmiştir. Belgradkapı, Mevlanakapı ve Silivrikapı Hipojesi, Edirnekapı ve Sulukule Kapı'da hayata geçirilen restorasyon sürecinde, diğer tüm restorasyonlarda olduğu gibi Kara Surları'nda da harabe estetiğini korumayı esas alan ve statik gereklilik doğrultusunda minimum müdahalede bulunulan arkeolojik restorasyon anlayışı benimsenmiştir.

2022 yılında Mevlanakapı Ziyaretçi Merkezi ve Mevlanakapı Karakolu ile Silivrikapı Ziyaretçi Merkezi ve Silivrikapı Hipojesi, Belgradkapı restorasyon çalışmalarının ardından kent hayatına yeniden kazandırılarak tarihi dokuya uygun çevre düzenlemesiyle farklı etkinliklere ev sahipliği yapan bir yaşam alanına dönüştürülmüştür. İstanbul Sularına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Fotoğraf 12. Kara Surları (2021-2022)

Kaynak: İBB Miras arşivinden alınmıştır.

Metrohan

Beyoğlu'nda kültür sanatın nabzını tutan mekanlardan biri olan Metrohan, Fransız mühendis Eugéne-Henri Gavand tarafından tasarlanmıştır. 1871'de başlayan çalışmaların 1874 yılı sonlarında tamamlanmasıyla, 1875 yılında Londra metrosundan sonra dünyanın en eski ikinci metrosu olan Tünel açılmıştır.

Tünel istasyonu üzerinde büro birimlerinden oluşan Metrohan'ın projesi 1912-13 yıllarında hazırlanarak 1914 yılında kullanıma açılmıştır. Altı katlı olarak inşa edilen yapının yedinci katı 1928 yılında eklenmiştir. Metrohan, zamanla çeşitli işlev değişikliklerine uğramış, uzun bir süre İstanbul Elektrik, Tramvay ve Tünel İşletmeleri (İETT) şirketi tarafından Genel Müdürlük Binası olarak kullanılmıştır. Uzun yıllar atıl kalan Metrohan, İBB Miras tarafından 2021 yılında restorasyon sürecine alınmıştır.

İlk üç katında restorasyon çalışmaları tamamlanan tarihî handa sergiler, konserler, söyleşiler ve tiyatro gösterimleri yapılmaktadır. İstanbulluların yaşamında iz bırakan tarihî yapı, geçirdiği işlev değişikliğinin ardından güncel sergilerle sanat dünyasını yansıtan bir mekâna dönüşmüştür.

Fotoğraf 13. Metrohan (2020-2023)

Kaynak: İBB Miras arşivinden alınmıştır.

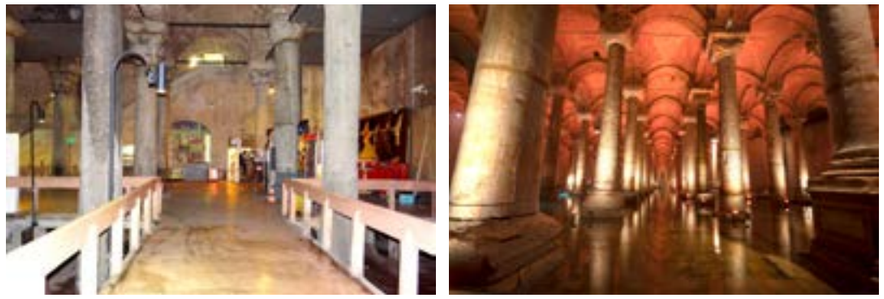
Yerebatan Sarnıcı

Yerebatan Sarnıcı, İstanbul'un 8500 yıllık tarihinin izlerini sürebileceğimiz en önemli kültür varlıklarının başında gelmektedir. Sarnıç, Doğu Roma imparatoru Iustinianus tarafından Büyük Saray ve çevresindeki yapıların su ihtiyacını karşılamak amacıyla 6. yüzyılda inşa ettirilmiştir. Hadrianus İsale Hattı'ndan beslenen Yerebatan Sarnıcı, şehrin en büyük kapalı sarnıcı olma özelliğini taşımaktadır. 1453 yılında İstanbul'un Fethinden sonra tarihi sarnıcın, bölgede konut yoğunluğu nedeniyle halk tarafından su kuyusu olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Osmanlı zamanında ilk onarımı III. Ahmet döneminde mimar Kayserili Mehmet Ağa tarafından, ikinci onarımı ise II. Abdülhamid döneminde gerçekleştirilmiştir. 1955-1960 yıllarında kırılma riski altındaki 9 sütunu kalın bir beton tabakasıyla kaplanmıştır. 1985-1987 yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin gerçekleştirdiği restorasyon sonrası müze olarak ziyarete açılmıştır. İBB Miras tarafından bugüne kadarki en kapsamlı restorasyon çalışmasıyla koruma altına alınan Yerebatan Sarnıcı, çağdaş bir anlayışla tasarlanarak yeniden şehre kazandırılmıştır. İstanbul depremine karşı riskler taşıyan tarihi yapı deprem gibi doğal afetlere karşı güçlendirilmiştir.

"Yerebatan Sarnıcı Müzesi" adıyla yeniden işlevlendirilen tarihî yapı, geçici sergiler, çağdaş sanat gösterimleri ve çeşitli kültürel etkinlikler aracılığıyla kamusal işlevini sürdürmektedir.[53] Yerebatan Sarnıcı'nın modern müzecilik anlayışıyla kültürel etkinliklere açılması, geçmişle bugün arasında köprü kurarak anıtsal yapının değerini geleceğe taşırken ziyaretçilerine de çok boyutlu bir deneyim sunmaktadır. Yerebatan Sarnıcı'nın sunduğu bu olanaklar, İstanbul'un tarihî mirası ile bugünün dinamik yaşamını birleştirerek kentin kültürel dokusunu güçlendirmektedir.

Fotoğraf 14. Yerebatan Sarnıcı (2017-2022)

Kaynak: İBB Miras arşivinden alınmıştır.

[53] Açılış sergisi "Daha Derine" ve ardından ziyaretçilerle buluşan "Yeraltının Kapıları", Yerebatan Sarnıcı'nın ev sahipliği yaptığı sergilerden bazılarıdır.

SONUÇ

Kültürel mirası İstanbul özelinde değerlendiren Doğan Kuban; İstanbul'un tarihsel merkezlerini yalnızca fiziksel kalıntılar olarak değil, siyasal ve kültürel belleğin taşıyıcısı olarak ele almaktadır. Ona göre, "*İstanbul'un tarihsel merkezleri, kentin siyasal ve kültürel belleğini barındırır. Bu alanlar, Bizans'tan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar önemini yitirmemiştir*".[54] Bu saptama, tarihî alanların mekânsal sürekliliğinin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda işlevsel ve simgesel düzeyde de devam ettiğini göstermektedir. Bu tür alanların günümüzde yeniden işlevlendirilmesi yalnızca bir koruma pratiği olmaktan ziyade; tarihsel sürekliliği toplumsal katılımla pekiştiren bir kamusal politika meselesi olarak öne çıkmaktadır.

Günümüzde koruma anlayışı yalnızca fiziksel yapının korunmasına değil, mekânın çağdaş yaşamla ilişkilendirilerek işlevselleştirilmesine ve topluma yeniden kazandırılmasına odaklanmaktadır. "*Geçmişin korunması yalnızca nesnelerin muhafaza edilmesiyle ilgili değil, bu yerlerin günümüzdeki kullanımları ve anlamları doğrultusunda yönetilmesiyle ilgilidir.*"[55] yaklaşımından da yola çıkarak kültürel miras alanlarının görülecek yerler olmaktan çıkarılıp yaşanacak alanlar hâline getirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

İstanbul gibi tarihsel derinliği olan ve aynı zamanda yoğun metropol baskısı altındaki kentlerde, kültürel miras alanlarının korunması ve çağdaş yaşamla bütünleştirilmesi yolunda salt mimari bir müdahalenin ötesine geçerek çok katmanlı bir kamusal strateji oluşturulmuştur. Bu çalışmada ele alınan İstanbul Büyükşehir Belediyesi İBB Miras uygulamaları, kültürel mirası fiziksel bir **koruma nesnesinden öteye taşıyan, toplumsal katılımı ve kültürel üretimi teşvik eden bütüncül bir koruma yaklaşımını temsil etmektedir**. Araştırma kapsamında saha çalışması gerçekleştirilen Artİstanbul Feshane, Müze Gazhane, Baruthane, Bulgur Palas ve Çubuklu Silolar gibi örneklerin, kültürel mirasın yalnızca fiziksel bütünlüğünün korunmadığı, aynı zamanda çağdaş ihtiyaçlara cevap verecek şekilde çok işlevli, katılımcı ve kapsayıcı kamusal mekânlara dönüştürüldüğü mekânlar olarak öne çıktığı görülmüştür.

Yeniden işlevlendirilen bu alanlar; yalnızca fiziksel çevreyi dönüştürmekle kalmamakta; aynı zamanda sosyal ilişkileri, topluluk bağlarını ve kamusal yaşamı yeniden şekillendirmektedir. Zaman içerisinde işlevini yitirerek harabe haline gelen ve güvensiz olarak görülen yapılar, mahalle ölçeğinde gündelik yaşamın merkezine yerleşmiş; çevresindeki sosyal dokuyu canlandırarak hem fiziksel hem de simgesel anlamda kentlilerin aidiyet kurduğu mekânlara dönüşmüştür. Bu alanlar yalnızca belli bir gelir grubuna değil, tüm İstanbullulara açık olacak şekilde tasarlanmıştır. Kültürel miras alanlarının kamusal erişime açılması, bu alanları yalnızca belirli gruplara hitap eden ayrıcalıklı mekânlar olarak değil; gündelik yaşamın doğal bir parçası olarak kurgulandığını göstermektedir. Bu yaklaşım, kamusal alanın özelleşmesine karşı güçlü bir toplumsal duruşu da temsil etmektedir.

Kültürel miras alanları, gündelik yaşamın parçası haline gelerek kütüphaneler, tiyatrolar, sergiler, atölyeler ve açık alan etkinlikleri gibi çeşitli işlevlerle donatılan bu yapılar, artık sadece ziyaret edilen yerler değil; kentlilerin sosyalleştiği, dinlendiği, çalıştığı ve ürettiği çok işlevli mekânlara dönüşmüştür. Bu alanların özellikle kadınlar için sosyalleşme ve çocuklarıyla zaman geçirme alanlarına dönüştüğü; çocuklar için ise oyun ve etkileşim ortamı sunduğu ortaya çıkmıştır. Bu alanların, kentsel mekana aktif katılım sağlayamayan gruplar için gündelik yaşam pratiklerinin dışına çıkabildikleri, sosyalleşme ve dayanışma kurabildikleri kamusal mekânla-

[54] Kuban, D. (2000). İstanbul: An urban history. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
[55] Ashworth, G. J. (2011). Preservation, conservation and heritage: Approaches to the past in the present through the built environment. Asian Anthropology, 10(1), 1–18.

ra dönüştüğü görülmektedir.Bu kapsamda, toplumsal kapsayıcılığı önceleyen, kültürel eşitliği merkeze alan ve mekânsal adaleti gözeten koruyarak yeniden işlevlendirme yaklaşımı, miras alanlarını geleceğin kamusal ortak zemini olarak konumlandırmaktadır.

İBB Miras tarafından İstanbul özelinde geliştirilen model, yalnızca yerel ölçekte değil, küresel kültürel miras politikaları açısından da önemli bir referans çerçevesi sunmaktadır. Bu bağlamda, kültürel mirasın demokratikleşmesi, kamusallaşması ve sürdürülebilir kent politikalarıyla bütünleşmesi, geleceğin kültür politikaları açısından temel öneme sahiptir. Kültürel miras alanlarının yeniden işlevlendirilmesi; geçmişin korunmasının ötesine geçerek, bugün ve gelecek için daha eşitlikçi, kapsayıcı ve toplumsal bağları güçlendiren bir kamusal yaşam modelinin inşasına katkı sunmaktadır. Bu yaklaşım ile sadece bir koruma modeli değil, yeni bir kamusal kültür politikası vizyonu oluşturulmuştur. Dolayısıyla, kültürel miras politikalarının tüm kentsel miras alanlarında, kentsel yaşamın estetik, sosyal ve politik boyutlarını içeren bütüncül stratejilere evrilmesi; kamusal sahiplenmeyi teşvik eden, katılımı destekleyen ve mekânsal adaleti gözeten bir perspektifle kurgulanması gerekmektedir.

İstanbul Planlama Ajansı

İBB MİRAS

ipa.istanbul ipaistanbul ipa.istanbulplanlamaajansi